

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta
Katedra právních oborů, řízení a ekonomiky

Bakalářská práce

Krajní nouze a nutná obrana jako okolnosti vylučující protiprávnost

Vypracoval: Richard Šefl

Vedoucí práce: JUDr. Ing. Daniel Prouza, Ph.D.

České Budějovice 2015

Richard Šefl

Krajní nouze a nutná obrana jako okolnosti vylučující protiprávnost

Abstrakt:

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou krajní nouze a nutné obrany coby okolností vylučující protiprávnost. Jsou zde charakterizovány tyto instituty z pohledu českého práva a angloamerického práva. Součástí je historický exkurz, jež poukazuje na problematiku těchto institutů v průběhu dějin. Práce podává ucelený pohled na krajní nouzi a nutnou obranu a jejich problematiku. Součástí práce je i vzájemná komparace těchto institutů z pohledu práva českého a práva angloamerického.

Klíčová slova:

(okolnosti vylučující protiprávnost, nutná obrana, krajní nouze, trestní právo)

Richard Šefl

Utter necessity and necessary defence as illegality excluding circumstances

Abstract:

Theme of my thesis is the issue of necessity and self-defence as circumstances excluding illegality. In this work are these institutes characterized from the perspective of Czech law and Anglo-American law. A part of this work is historical excursion that highlights the problems of these institutions from the perspective in the course of history. This work serves us a comprehensive look at the necessity and self-defence and their issues. Part of the work is the mutual comparison of these institutions from the perspective of the law of the Czech and the Anglo-American law.

Key words:

(utter necessity, self- defence, necessary defence, circumstances excluding illegality, criminal law)

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citovaných zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 10.4. 2014

Richard Šefl

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval svému vedoucímu bakalářské práce JUDr. Ing. Danielu Prouzovi Ph.D., za cenné rady, vstřícnost a trpělivost při vedení této práce.

Obsah

1	ÚVOD	3
2	HISTORICKÝ EXKURZ.....	5
3	OKOLNOSTI VYLUČUJÍCÍ PROTIPRÁVNOST	11
3.1	Okolnosti vylučující protiprávnost zakotvené v trestním zákoníku	12
3.2	Okolnosti vylučující protiprávnost vyplývající z jiných právních předpisů	12
4	VYMEZENÍ KRAJNÍ NOUZE (§28 TRESTNÍHO ZÁKONA).....	13
4.1	Předpoklady krajní nouze	13
4.2	Exces: vybočení z mezí krajní nouze.....	17
4.3	Krajní nouze v angloamerickém typu právní kultury.....	18
4.3.1	Krajní nouze v anglickém právu	19
4.3.2	Krajní nouze ve Skotsku	21
4.3.3	Krajní nouze v USA.....	22
4.3.3.1	Krajní nouze v Kalifornii	23
5	VYMEZENÍ NUTNÉ OBRANY (§29 TRESTNÍHO ZÁKONA).....	25
5.1	Předpoklady nutné obrany	26
5.2	Exces: vybočení z mezí nutné obrany.....	29
5.3	K některým otázkám nutné obrany	32
5.3.1	Nutná obrana proti odvracení útoku na majetek a nedotknutelnost obydlí ublížením na zdraví.....	33
5.3.2	Použití zbraně proti neozbrojenému útočníkovi	34
5.3.3	Nutná obrana v kontextu automatických obranných zařízení.....	37
5.4	Nutná obrana v angloamerickém typu právní kultury	38
5.4.1	Nutná obrana v anglickém právu.....	38
5.4.2	Nutná obrana ve Skotsku.....	41
5.4.3	Nutná obrana v USA.....	43
5.4.3.1	Nutná obrana v Kalifornii	44
6	KOMPARACE ČESKÉHO POJETÍ INSTITUTU KRAJNÍ NOUZE A NUTNÉ OBRANY VZHLEDEM K ANGLOAMERICKÉMU	46

7	ZÁVĚR.....	49
8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	51

1 Úvod

Jak vyplývá z výše uvedeného, tématem bakalářské práce jsou instituty krajní nouze a nutné obrany. Cílem této práce je zpracovat ucelený pohled na tyto instituty, se zaměřením na komparaci s jinými právními systémy. Nutná obrana a krajní nouze je stav, který může potkat kohokoliv z nás. Ucelený pohled na tuto problematiku by měl napomoci lepší orientaci v těchto situacích tak, aby při těchto okolnostech vylučující protiprávnost činu nedocházelo k protiprávním jednáním.

Instituty nutné obrany a krajní nouze jsou obsaženy v několika právních odvětvích a předpisech. Nutná obrana je uvedena v trestním zákoníku, občanském zákoníku, zákonu o přestupcích a dalších.

Např. v občanském zákoníku je uvedena ve třetí hlavě pojednávající o závazcích z deliktů. V dikci §2905 zák. č. 89/2012 Sb. je uvedeno: „*Kdo odvrací od sebe nebo od jiného bezprostředně hrozící nebo trvající protiprávní útok a způsobí přitom útočnickovi újmu, není povinen k její náhradě. To neplatí, je-li zjevné, že napadenému hrozí vzhledem k jeho poměrům újma jen nepatrná nebo obrana je zcela zjevně nepřiměřená, zejména vzhledem k závažnosti újmy útočnicka způsobené odvracením útoku.*“¹

Krajní nouze je zmíněna v paragrafu následujícím, konkrétně: „*Kdo odvrací od sebe nebo od jiného přímo hrozící nebezpečí újmy, není povinen k náhradě újmy tím způsobené, nebylo-li za daných okolností možné odvrátit nebezpečí jinak nebo nezpůsobí-li následek zjevně závažný nebo ještě závažnější než újma, která hrozila, ledaže by majetek i bez jednání v nouzi podlehl zkáze. To neplatí, vyvolal-li nebezpečí vlastní vinou sám jednající.*“²

Krajní nouzi a nutnou obranou se však ve své bakalářské práci budu zabývat trestně-právní úpravou z pohledu de lege lata. Pro komparaci s jinými právními systémy byla zvolena angloamerická právní kultura, konkrétně právní úprava Anglie, Skotska a USA, pomocí primární a sekundární analýzy získaných dat.

Důvodem komparace s tímto právním systémem je ten, že právě toto porovnání je nedostatečná. Instituty nutné obrany a krajní nouze jsou většinou srovnávány s okolními státy, jako jsou např. Německo, Rakousko a Slovensko. V posledních letech k nám přichází trendy z Ameriky ať už společenské nebo právní. Je proto na místě tyto instituty chápat z pohledu angloamerického právního systému v případě novějších úprav apod.

¹ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník 2014: rejstřík: redakční uzávěrka* 26. 3. 2012. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, 320 s. ÚZ. ISBN 978-80-7208-920-8.

²Tamtéž

Dalším důvodem je to, že právní vědomí společnosti je ohledně této problematiky velmi nízké, což je podle mého názoru vinou médií, která většinou u kauz s touto tematikou nepodávají ucelený obraz na případ a okolnosti, podle kterých soudy rozhodovaly. Je velmi nutné, aby se problematika nutné obrany a krajní nouze vžila do povědomí občanů. Bez tohoto povědomí se může občan ocitnout ve velmi těžké životní situaci, plynoucí z toho, že jednání v krajní nouzi či v sebeobraně, nepřizpůsobil situaci. Tímto jednáním mohlo dojít k velmi závažnému excesu a obránce rázem stanul před soudem jako obviněný.

Tato práce je rozdělena do pěti kapitol. V první kapitole je krajní nouze a nutná obrana popisována v historickém kontextu. Druhá kapitola uvádí komplexní pohled na okolnosti vylučující protiprávnost. Ve třetí kapitole je popsána krajní nouze, její specifikace, kritéria a pohled na krajní nouzi v zahraničí. Ve čtvrté kapitole je obsažena nutná obrana. Zde se popisují kritéria nutné obrany, její specifikace, některé otázky týkající se nutné obrany. Nalezneme zde i zahraniční úpravu tohoto institutu. V poslední kapitole nalezneme komparaci těchto institutů v pojetí české trestně-právní úpravy a úpravy v zahraničí. V závěru práce přináším tyto instituty z pohledu de lege ferenda, s možností budoucích změn.

2 Historický exkurz

Institut nutné obrany jako okolnosti vylučující protiprávnost je starý jako lidstvo samo. Patří k nejstarším právům člověka, nicméně až stát mu dal právní podobu. Téma nutné obrany a jejího použití se od počátku stalo významnou otázkou, kterou se zabývali filosofové, právníci a politici.

Například Cicero označil právo nutné obrany za nepsaný přírodní zákon, který se nelze naučit či zdědit. Podle Cicera vyplývá ze samotné podstaty člověka a přírody.³

Časem se utvářely různé směry chápání a pojetí nutné obrany a krajní nouze. Podle některých to bylo přirozené právo, které se odvíjelo od práva na život či právo vlastnit majetek, s tím je spojena i ochrana těchto práv. Podstatu jednání v nutné obraně můžeme nalézt již v Bibli, či v nejstarším, dochovaném zákoníku na světě. Tím je Chamurappiho zákoník, jehož obsah je dnes vystaven v Louvru. Zákoník obsahuje 282 článků vytesaných do čedičových sloupů, řešících právní otázky ohledně rodiny, soukromého vlastnictví, zločinů, obchodování a postavení různých společenských vrstev.

Právě jeho nejznámější zásadou či rovným zákonem odplaty „oko za oko, zub za zub“, považuje toto konání jako dostatečně přiměřené na to, aby bylo beztrestné. V tomto pojetí by se dnes nutná obrana dala chápat jako odplata zla zlem, kdy útočník ztratil svým jednáním právo, aby byl jeho zájmem respektovaný.⁴

V dalším důležitém období vývoje lidstva je bezpochyby středověk. Časově by mohl být vymezen od konce 5. století do buržoazních revolucí. Problematika nutné obrany a krajní nouze se přesunula spíše do filozofických dimenzí. Předmětem úvah o nutné obraně bylo především její odůvodnění, a to zejména v oblasti zbavení útočníka života ve stavu nutné obrany, v rámci křesťanského pojetí regulace společnosti. Všeobecně uznávaná byla koncepce sv. Tomáše Akvinského. Ten navázal na EXOD. 22, který vykládal nutnou obranu takto: „Jestliže je zloděj přistižen při vloupání a je zbit tak, že zemře, nebude lpět krev na tom, kdo ho ubil. Jestliže se tak stane po východu slunce, krev na něm lpět bude”⁵

Sv. Tomáš Akvinský interpretoval EXOD. 22, z křesťanského hlediska takto: “(...) Mnohem spíše je dovoleno hájiti vlastní život než-li vlastní dům. Tedy ani když někdo zabije někoho při hájení vlastního života, nebude vinen vraždou. (...) Takový tedy skutek z toho, že

³KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 218 s. ISBN 80-210-2198-5.

⁴SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1972, 367 s. Systém československého trestního práva. Též: SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009, 157, 502, 283 s. ISBN 978-80-254-4033-9

⁵*Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad*. 8. vyd., (1. opr. vyd.). Praha: Česká biblická společnost, 2001, xiii, 1814 s., 17 s. obr. příl. ISBN 80-85810-29-8

v úmyslu je zachování vlastního života, nemá ráz nedovoleného, protože je to každému přirozené, aby se zachoval v bytí, pokud může (...) Odraziti násilí násilím je dovolené s umírněností bezúhonné obrany.’’⁶

Dalším velice důležitým milníkem ve vývoji těchto institutů byl bezpochyby novověk. Za novověk můžeme považovat časové rozmezí od buržoazních revolucí do dnes. Teorie přirozeného práva považovala ochranu člověka proti bezpráví jako vrozené právo. Vzorem pro budování liberálního práva bylo bezpochyby právo římské. Toto právo a jeho zásady byly vzorem především z důvodu propracovanosti norem věčného a závazkového práva. Ochrana osobnosti, obchod, směna či vlastnictví byly považovány za práva přirozená člověku, tak jako právo na nutnou obranu. Krajní nouze a nutná obrana v širokém slova smyslu nebyly stejně jako ve středověku komplexně upravovány právními normami. Nutná obrana byla především předmětem filozofických a politických úvah.⁷

Nutná obrana byla upravena pouze úzce, a to jen v trestním právu. Uznání nutné obrany bylo pouze v případě obrany života, majetku či svobody. Tento institut byl koncipován jako subjektivní právo osobnosti. Například v anglickém právu instituty krajní nouze a nutné obrany nebyly upraveny v obecné části, ale v konkrétních ustanoveních. Souhrnně lze tedy říci, že státní systém pevné centrální moci připouští jednání v rámci nutné obrany a krajní nouze ve velmi malém rozsahu a jen v mimořádných případech, oproti tomu demokratický či liberální systém mají nastavené pojetí institutů nutné obrany a krajní nouze opačnou.

V novodobých dějinách byla první právní úprava na našem území upravena v císařském patentu č. 117/1852 r.z. Tímto se otevřela cesta pro vydání trestního zákona v tehdejší Rakousko-Uhersku. Institut nutné obrany zde byl definován pod názvem „spravedlivá nutná obrana“. Tento předpis považoval spravedlivou nutnou obranu jen za důvod vylučující špatný úmysl.⁸

Postupný vývoj společnosti způsobil to, že bylo nutné upravit neomezenost tohoto přirozeného práva na obranu své osobnosti. Omezení se týkala zejména použití nutné obrany a krajní nouze jen v případě, kdy není možný zásah státu, vztahovala se i na osobu nezodpovědnou, okruhu chráněných zájmů, ale i použití tohoto institutu v případě útoku, který již pominul, nebo přímo nehrozil.⁹

⁶Sv. Tomáš Akvinský: Zda je dovoleno někoho zabít při sebeobraně, in: Theologická summa, Bohoslovecké učiliště Řádu dominikánského v Olomouci, 1938, druhá část, díl druhý, str. 534

⁷ČÍSAŘOVÁ, D., ČÍŽKOVÁ, J. *Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací*, AUC Iuridica Praha 1986, str. 19

⁸ KALLAB J., HERRNIT, V. *Trestní zákony československé, platné v Čechách a v zemi moravskoslezské*, Československý kompas, 3. vydání, Praha 1933

⁹KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 218 s. ISBN 80-210-2198-5.

Institut nutné obrany a krajní nouze se formoval v různých podobách i na území ČSR již od počátku jeho vzniku roku 1918. Do nově vzniklého státu se z bývalé Rakousko-Uherské monarchie přenesl právní dualismus. To znamenalo ponechání v oblasti hmotného a procesního trestního práva všechny existující zemské a říšské zákony (podle článku 2 zákona č.11/1918 Sb.).¹⁰

Konkrétně trestní zákoník o zločinech a přečinech (z roku 1878, platný až do přijetí jednotných úprav trestního práva v roce 1950) obsahoval definici nutné obrany v ustanovení §79 odst. 2. Toto ustanovení definovalo nutnou obranu následovně: „*oprávněná obrana, která je třeba, aby se odvrátil bezprávný a přímý útok směřující proti osobě nebo majetku napadeného nebo někoho jiného, nebo jich ohrožující.*“. Zde byla nutná obrana chápána jako oprávněná, a ta musí odvracet bezprávní a přímý útok pachatele proti zákonem chráněnému zájmu nebo ho musí alespoň ohrožovat.¹¹

Veliká změna trestněprávní úpravy nastala po roce 1948, kdy se významně změnily společenské poměry, a nastala změna politického systému. V tomto období se začalo pracovat na nové právní úpravě, která převzala ze sovětského pojetí práva materiální pojetí trestného činu.¹²

Výsledkem byl vznik nového zákona č. 86/1950 Sb., s účinností od 1. srpna 1950. Trestný čin zde byl definován jako společensky nebezpečné konání, které bylo zaviněno pachatelem. Toto se projevilo i v pojetí nutné obrany. Ta začala být brána jako okolnost vylučující společenskou nebezpečnost činu. Právní úprava byla změnou režimu uzpůsobená k upevnění moci nastávajícího režimu, a jednak chránila společenské zájmy. V první řadě byl požadavek na přiměřenost obrany proti přímo hrozícímu útoku.¹³

S koncem režimu došlo k uvolnění v oblasti trestního práva v podobě zúžení represe. Tímto způsobem se nová právní úprava snažila zapojit do boje s trestní činností krom složek státních i nejširší okruh občanů. Když srovnáme úpravu nového trestního zákona č. 140/1961 Sb. s předcházející verzí trestního zákona č. 86/1950 Sb., můžeme říci, že zákon byl k osobě obránce mírnější, protože se zmírnily podmínky nutné obrany i krajní nouze. Podmínky nutné obrany byly splněny v případě, že obrana nebyla zjevně nepřiměřená nebezpečnosti a povaze útoku.

¹⁰ Zákon č. 11/1918 Sb. Recepční zákon

¹¹FICO, Robert. *Nutná obrana*. Vyd. 1. [S.l.: s.n.], 2001, 124 p. ISBN 809683293x

¹²KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 218 s. ISBN 80-210-2198-5.

¹³HRUŠKA, J. Institut nutné obrany ve světle navrhované rekodifikace trestního zákoníku, *Trestní právo*, 2007, 12, s. 13-18

Postupem času se v 90. letech začala právní úprava těchto institutů měnit. Zejména šlo o zdůvodnění těchto institutů a úpravy jejich zásad. Panovala zde snaha přizpůsobit tyto instituty novému politickému zřízení, které bylo oproti předchozímu volnější. V roce 1993 byl vytvořen základ pro tyto instituty, jak je známe v dnešní době. Po rozdělení Československa na dva samostatné státy, proběhla na každém území řada právních úprav, nicméně pojetí a právní základ nutné obrany a krajní nouze zůstal v obou státech víceméně stejný.¹⁴

V roce 1993 český parlament provedl novelizaci na základě zákona č. 290/1993 k §13 Trestního zákona a zakotvil zde právní úpravu nutné obrany takto:

Nutná obrana

„Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící, nebo trvající útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“¹⁵

Na Slovensku proběhla novelizace zákona o rok později, tedy roku 1994. Na základě zákona č. 248/1994 sice proběhla změna ustanovení §13 Trestního zákona, byla ale pouze kosmetická, nicméně změnila velmi významně znění tohoto ustanovení. Bylo zde nahrazeno slovo „zřejmě“ slovy „celkom zjavne“. Původní verze právní úpravy §13 Trestního zákona vypadala takto:

„§ 13

Nutná obrana

„Čin ináč trestný, ktorým niekto odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok na záujem chránený týmto zákonom, nie je trestným činom. Nejde o nutnú obranu, ak obrana bola zrejme neprimeraná povahe a nebezpečnosti útoku.“

Pozdější úprava § 13 Trestního zákona vypadala takto:

„§ 13

Nutná obrana

Čin ináč trestný, ktorým niekto odvracia priamo hroziaci alebo trvajúci útok na záujem chránený týmto zákonom, nie je trestným činom. Nejde o nutnú obranu, ak obrana bola celkom zjavne neprimeraná povahe a nebezpečnosti útoku.“

¹⁴KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 218 s. ISBN 80-210-2198-5.

¹⁵Trestní zákon č. 140/1961 Sb. in. *Sbírka zákonů*, Praha, 1961, roč. 1961

Takto pozměněná právní úprava nutné obrany měla rázněji demonstrovat stanovisko, že konání napadeného v nutné obraně je odůvodněné morálně i právně. Riziko důsledků útoku tudíž musí nést především pachatel.¹⁶

Mezi právní úpravou nutné obrany v České republice a na Slovensku je mnoho podobností. Lze konstatovat, že Slovensko převzalo se zanedbatelnými rozdíly celou českou legislativu.¹⁷

Již jmenovaná úprava Trestního zákona č. 141/1961 Sb. vymezovala i některé změny v pojetí krajní nouze. Zákon č. 86/1950 Sb. vymezoval krajní nouzi zejména ve vztahu k lidově demokratické republice a to takto:

„ § 9

Krajní nouze

Jednání jinak trestné, jímž někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící lidově demokratické republice, její socialistické výstavbě, zájmům pracujícího lidu nebo jednotlivci, není trestným činem, jestliže

- a) způsobená škoda je menší než ta, která hrozila a*
- b) nebezpečí nebylo možno odvrátit jinak.*

Nejedná se o krajní nouzi podle odstavce 1, jestliže ten, komu nebezpečí hrozilo, byl povinen je snášet.“¹⁸

Oproti tomu Trestní zákon č. 141/1961 Sb. krajní nouzi vymezoval v § 14 a to v této podobě:

„ § 14

Krajní nouze

Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil“¹⁹

¹⁶FICO, Robert. *Nutná obrana*. Vyd. 1. [S.l.: s.n.], 2001, 124 p. ISBN 809683293x

¹⁷ Tamtéž

¹⁸*Zákon 86/1950 Sb. – Trestní zákon* [online]. Česká Republika, 1950, 2015 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <http://odboj.jicinsko.cz/zdroje/zakony/08650-3.htm>

¹⁹Česká republika. Sbíрка zákonů: Trestní zákon. In: 2002. 2002, roč. 2002, 146. Dostupné z: <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb02412&cd=76&typ=r>

V dnešní době má účinnost v České republice zákon č.40/2009 Sb., Trestní zákon ve znění zákona č.141/2014 Sb. Zde se dočkaly instituty nutné obrany a krajní nouze jen malých změn. Nutná obrana je obsažena v § 29 a krajní nouze v § 28. Jejich právní úprava zní takto:

„§ 28

Krajní nouze

Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem. Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.“

„§ 29

Nutná obrana

Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“²⁰

Na těchto právních úpravách je zřejmý postupný vývoj těchto institutů, kdy se zákony přizpůsobují potřebě společnosti a politické situaci v dané zemi. Z toho vyplývá, že daná doba si vyžadovala vlastní opatření a pojetí nutné obrany a krajní nouze. Podrobný vývoj těchto právních institutů by mohl být samostatným tématem diplomové práce.

²⁰JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.

3 Okolnosti vylučující protiprávnost

Posláním trestního práva je chránit nejdůležitější zájmy jednotlivců i společnosti proti trestným činům (proviněním). Trestní právo toto poslání naplňuje tím, že vymezuje činy, které jsou společensky škodlivé. Činí tak zejména tím způsobem, že popisuje taková jednání, která jsou obecně ve větším stupni škodlivosti. Tento popis je realizován zejména prostřednictvím typových znaků (znaků skutkové podstaty) jednotlivých trestních činů.²¹

Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.²²

V novelizaci trestního zákoníku došlo k vypuštění tzv. materiálního znaku („*pro společnost nebezpečný čin*“) a doplnění „*protiprávnosti*“ přímo do definice trestného činu. Kodifikace trestního práva hmotného vychází z formálního pojetí trestného činu, to ale neznamená, že trestný čin je chápán jako pouhý popis znaků charakterizující trestný čin. Je nutno takový čin posuzovat jako čin společensky škodlivý. Formální pojetí trestného činu neumožňuje orgánům činných v trestním řízení jít nad rámec vymezený zákonodárcem. Ten jako jediný subjekt je oprávněn určit, co je a co není trestným činem.²³

Vedle tohoto ovšem trestní právo respektuje případy, kdy určitý čin splňuje téměř všechny formální znaky některého trestního činu (např. ublížení na zdraví či usmrcení), je ale učiněn za zvláštních okolností, v jejichž důsledku není pro společnost nebezpečný. Tento čin může být společností chápán naopak jako prospěšný společnosti (např. zranění či usmrcení útočníka při obraně života napadeného jedince). S případy činů, jimž chybí potřebný stupeň škodlivosti činu pro společnost, trestní právo přímo spojuje vyloučení protiprávnosti. O trestný čin se tedy nejedná, především proto, že mu chybí protiprávnost (formální znak).²⁴

Protiprávnost je určitý rozpor s právní normou v rámci právního řádu jako celku. Tato je jednou z podmínek trestnosti činu (tj. čin je podle zákona trestným činem a je postižitelný trestní sankcí). Typové případy okolností činu, které způsobují, že čin mající ostatní znaky

²¹NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné*. 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2003, 435 s. ISBN 8086395731.

²²JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.

²³HERDOVÁ, Eva. *CO PŘINÁŠÍ NOVÝ TRESTNÍ ZÁKONÍK* [online]. 2009, 2015 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/co-prinasi-novy-trestni-zakonik-55564.html>

²⁴NOVOTNÝ, Oto a Tomáš GRÍVNA. *Trestní právo hmotné*. 5., jubilejní, zcela přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2007, 3 sv. ISBN 978-80-7357-258-7

trestného činu není nejen škodlivý pro společnost, ani protiprávní, a proto není trestným činem. Tyto případy označujeme jako okolnosti vylučující protiprávnost.²⁵

Okolnosti vylučující protiprávnost v trestním právu jsou okolnosti, které způsobují, že čin, který se podobá trestnému činu, není protiprávní a společensky škodlivý, a proto není trestným činem. Trestné činy mohou totiž být jen takové činy, které jsou nedovolené, tedy protiprávní (§ 13 odst. 1 trestního zákona). Trestní zákoník výslovně z těchto okolností upravuje krajní nouzi, nutnou obranu, svolení poškozeného, přípustné riziko a oprávněné použití zbraně. Ostatní okolnosti vylučující protiprávnost, jako je např. výkon práva a výkon povolání nebo plnění povinnosti nebo rozkazu, se opírají většinou o mimo trestní normy. Výčet okolností není však uzavřen s ohledem na vývoj společnosti a lze předpokládat jejich další doplňování. Jejich zvláštností je možnost použití analogie ve prospěch jednatelů, neboť je jimi trestní odpovědnost zužována.²⁶

3.1 Okolnosti vylučující protiprávnost zakotvené v trestním zákoníku

§28 Krajní nouze

§29 Nutná obrana

§30 Svolení poškozeného

§31 Přípustné riziko

§32 Oprávněné použití zbraně

3.2 Okolnosti vylučující protiprávnost vyplývající z jiných právních předpisů

§ 56 zákona č. 273/2008 Sb. – o Policii České republiky – Použití zbraně

§ 76 zákona č. 141/1961 Sb. – Trestní řád – Zadržení osoby

§ 10 odst. 4, 5 zákona č. 273/2008 Sb. – o Policii České republiky – Iniciativa

²⁵ Tamtéž

²⁶HENDRYCH, Dušan a Josef FIALA. *Právní slovník*. 3. podstatně rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 9788074000591.

4 Vymezení krajní nouze (§28 Trestního zákona)

„Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem. Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak, anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.“

Obecně lze tedy říci, že podstata krajní nouze spočívá ve střetu právem chráněných zájmů či hodnot, kdy ohrožený zájem je možno chránit jen tím způsobem, že obětujeme zájem jiný. Krajní nouze bývá často považována za nejobecnější institut okolností vylučující protiprávnost. Často mívá podobu kolize dvou povinností při ochraně společenských hodnot, kdy dodržení povinnosti jedné je možné realizovat jen za cenu porušení povinnosti druhé.

Jednání v krajní nouzi vylučuje trestnost, ale i samotnou protiprávnost. Nemůže jít tedy ani o trestný čin, ani o přestupek.²⁷

4.1 Předpoklady krajní nouze

Jednání v krajní nouzi má řadu předpokladů, které musejí být splněny, aby toto určité jednání mohlo být posuzováno jako krajní nouze. Jedním z předpokladů a je bezesporu nebezpečí.

Nebezpečí je stav, který hrozí poškozením některého ze zájmů chráněnému trestním zákonem. Nebezpečí mohou vyvolat přírodní síly (požár, povodeň, lavina), zvířata, věci (špatně zabrzděné vozidlo, které se dá samovolně do pohybu), biologické a fyziologické procesy (úrazy, choroby, věk) případně i nebezpečná lidská jednání (nejde-li o „útok“, který odvrácíme jednáním v nutné obraně).²⁸

²⁷NOVOTNÝ, Oto a Tomáš GRIVNA. *Trestní právo hmotné*. 5., jubilejní, zcela přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2007, 3 sv. ISBN 978-80-7357-258-7

²⁸Tamtéž

Nebezpečí, které občan odvrací v krajní nouzi, může spočívat i v útoku člověka. V takovém případě jde o krajní nouzi, a ne o nutnou obranu, když konáním jinak trestným je způsobena škoda jinému člověku než útočníkovi.²⁹

Dalším velmi důležitým aspektem krajní nouze je bezesporu to, že nebezpečí musí být skutečné, které existuje reálně, nikoli pouze domnělé, tj. pouze v mylné představě jednajícího. Nebezpečí musí hrozit přímo, to znamená bezprostředně. Vývoj situace tu buď postupně a nezadržitelně směřuje k poruše, nebo se sice zastavil, ale postačí určitá nahodilá, avšak reálně možná událost, která poruchu způsobí. Jako příklad můžeme uvést malý ohýnek poblíž dřevěného domu, který nabývá na intenzitě.

Vzdálená hrozba nebezpečí, kdy vznik poruchy ještě bezprostředně nehrozí, nebo naopak situace, kdy nebezpečí již pominulo, příp. kdy již došlo k poruše a nehrozí její další prohloubení, k jednání v krajní nouzi neopravňují.

Nebezpečí musí hrozit některému zájmu chráněnému trestním zákonem, jako je život, zdraví, důstojnost, čest, svoboda, majetek apod. Může jít o zájmy společnosti, státu, o zájmy právnických osob či zájmy individuální. Ohrožené zájmy mohou být vlastní nebo cizí. Zájmy, které trestní zákon nechrání, nemohou být ani chráněny jednáním v krajní nouzi. Toto určení zájmů je však třeba chápat druhově a nikoli podle intenzity, která podmiňuje odpovědnost podle trestního práva. Lze totiž chránit např. majetek nižší hodnoty, než který může být předmětem útoku podle trestního zákona, tzn., že hodnota tohoto majetku může být nižší než pět tisíc.

Další podmínkou jednání v krajní nouzi vyplývající z § 28 trestního zákona je, že nebezpečí nebylo možno za daných okolností odvrátit jinak, tj. požadavek subsidiarity. Požadavek subsidiarity při jednání v krajní nouzi je odůvodněn tím, že v krajní nouzi je újma zásadně způsobována tomu, kdo nebezpečí sám nevyvolal.

Je-li možnost nebezpečí spolehlivě a včas odvrátit jinak, než jednáním v krajní nouzi, nelze se k jednání v krajní nouzi uchýlit.³⁰

V trestním zákoníku není obsaženo ustanovení týkající se otázky, zda je možné jednání v krajní nouzi osobou, jež sama nebezpečí zavinila, ať už úmyslně nebo nedbalostně. Z tohoto lze usoudit, že toto jednání možné je, nicméně tuto problematiku ve svém díle zmiňuje např. Solnář, který vylučuje vznik stavu krajní nouze na základě nebezpečí záměrně vyprovokovaného jednajícím s cílem ujít trestu za jednání vlastní. Kuchta pak rozlišuje pouze

²⁹GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo hmotné. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2010, 311 s. ISBN 9788073575090.

³⁰KUBOVÁ, Olga. K některým otázkám krajní nouze (To same questione sof a destitution). *Bulletin advokacie*, Praha: Česká advokátní komora, 1998, vol. 1998, No 10, p. 49-55. ISSN 1210-6348.

jednání úmyslné a nedbalostí směřující k nebezpečí, přičemž u prvního vznik krajní nouze vylučuje a u druhého jej připouští.³¹

Vyloučení krajní nouze v případě úmyslného jednání pachatele, který úmyslně způsobí nebezpečí, aby při jeho odvracení mohl způsobit naplánovaný jinak trestný čin, by bylo zřejmě možné, pokud k tomuto kroku opravňuje ustanovení normy stejné nebo vyšší právní síly, než má trestní zákon. Způsobení nebezpečí by totiž v tomto případě mohlo být hodnoceno jako příprava k trestnému činu podle §20 TZ.³²

Následující příklad přibližuje institut krajní nouze. Je z něho zjevné, že krajní nouze nemusí nastat jen přírodní katastrofou, či útokem zvířete.

Příklad: Na oslavě narozenin dojde ke zranění hosta, tento silně krvácí a pozdní ošetření může znamenat smrt. Všichni zúčastnění již během večera požili alkohol a tudíž nejsou podle zákona schopni řízení motorového vozidla. V tomto případě se ale jeden z hostů rozhodl odvést zraněného na nejbližší pohotovost. Byl si vědom, že není strážlivý a proto jel pomalu a opatrně. Tímto jednáním zachrání zraněnému život.

V tomto případě budou naplněny požadavky krajní nouze jen tehdy, kdy nebylo možno jednat jinak a to např. tím, že byl v přítomnosti řidič, jež nepožil alkoholický nápoj nebo bylo možno zavolat záchrannou službu, či po cestě přeložit zraněného do jiného kolemjedoucího vozidla a nebylo možno zavolat záchrannou službu ani někde po cestě. Řidič udělal i nezbytné opatření - a to, že uzpůsobil jízdu svému stavu.

V krajní nouzi nemůže jednat osoba, jež má podle zákona a zvláštních předpisů nebezpečí snášet. Přesněji: ten, kdo má zvláštní povinnost určitý typ nebezpečí snášet, nemůže plnění této povinnosti odepřít s odvoláním se na stav krajní nouze.

Tato podmínka byla výslovně zakotvena v trestním zákoně z roku 1950. V trestním zákoníku z roku 1961 tento dovětek chyběl, nicméně v novém trestním zákoníku z roku 2009 je tento dovětek opět zakotvený.

V krajní nouzi může jednat nejen ten, jehož zájmy jsou ohroženy, ale i jiné osoby v tzv. pomoci v krajní nouzi. Pokud však určité kategorie osob z titulu svého povolání mají zvláštní povinnost určitý druh nebezpečí snášet a aktivně mu čelit. Jde o lékaře, vojáky,

³¹ Tamtéž, srov. KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 218 s. ISBN 80-210-2198-5. či SOLNAR, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1972, 367 s. Systém československého trestního práva

³² Tamtéž

policisty, hasiče. Tyto osoby nemohou odmítnout plnění svých povinností s odvoláním se na skutečnost, že by se právě plněním těchto povinností vystavily nebezpečí újmy. Tuto povinnost ale nelze vymáhat absolutně, např. policista není povinen provést zákrok, pokud pro něj není vycvičen či vyzbrojen.

Následek způsobený jednáním v krajní nouzi nesmí být zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil tj. požadavek proporcionality.³³

Při posuzování krajní nouze není na rozdíl od nutné obrany rozhodující přiměřenost či nepřiměřenost způsobu odvrácení hrozícího nebezpečí. Rozhodující pro hodnocení vybočení z mezí krajní nouze je, bylo-li toto nebezpečí možno odvrátit jinak, nebo zda způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil. Rozhodnutí NS ČSR ze dne 16. 8. 1971, sp. zn. 3 Tz 54/71 (R 26/1972).³⁴

Platí zde zásada: „*De duobus malis minus est semper eligendum*“ (ze dvou zel je vždy třeba zvolit to menší). Srovnání významu zájmu chráněného a obětovaného je třeba provádět jak z hlediska objektivního, tak ze subjektivního.

Objektivní hledisko srovnání vychází z hierarchického uspořádání hodnot v dané společnosti. Na prvním místě je život, dále je zdraví a následně svoboda a důstojnost, ústavní zřízení a stát, majetek a ostatní zájmy fyzických i právnických osob. Objektivní hledisko je tedy typ chráněného zájmu.

Subjektivní hledisko srovnávání respektuje individuální hodnocení konkrétního společenského zájmu chráněného trestním zákonem v dané jedinečné situaci. Uplatňuje se zejména při hodnocení majetkových zájmů a dalších individuálních zájmů, vyjma života a zdraví člověka.

Při srovnávání chráněného a obětovaného zájmu je třeba vzít v potaz nejen povahu zájmu, ale i intenzitu ohrožení či porušení zájmu tzv. následek. Úsudek o tom, zda jde o následek zřejmě zjevně závažný nebo ještě závažnější, je třeba učinit s ohledem na všechny okolnosti v daném případě. Je třeba vycházet z toho, jak se situace jevila jednajícímu v době činu. Dále je třeba vzít ohled na všechny možné objektivní okolnosti daného případu i na schopnosti, možnosti, zkušenosti a psychický stav jednajícího v krajní nouzi.³⁵

O zdánlivou tzv. putativní krajní nouzi jde v případě, když se pachatel omylem domnívá, že existuje přímo hrozící nebezpečí chráněnému společenskému zájmu. Takový případ se posuzuje podle zásad o skutkovém omylu, který vylučuje za úmyslný trestný čin.

³³NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné*. 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2003, 435 s. ISBN 8086395731.

³⁴PROUZA, Daniel. *Trestní zákoník*, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2010, 1280 s.

³⁵NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné*. 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2003, 435 s. ISBN 8086395731.

Podmínkou jednání v krajní nouzi je to, že nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestným zákonem, nebylo možné odvrátit za daných okolností jinak. Krajní nouze vylučuje protiprávnost činu. Proto konání v krajní nouzi nelze posoudit ani jako přestupek s odůvodněním, že krajní nouze jen snižuje společenskou nebezpečnost činu pro společnost. Rozhodnutí NS SSR ze dne 31. 5. 1979, sp. zn. 7 Tz 25/89 (R 10/1980)³⁶

4.2 Exces: vybočení z mezí krajní nouze

K vybočení z mezí krajní nouze dochází jen v případě, kdy nebyly naplněny výše jmenované předpoklady pro jednání v krajní nouzi. Trestní právo rozeznává tyto případy vybočení z mezí a podmínek krajní nouze (tzv. excesy):

- a) exces extenzivní – jednání je provedeno v době, kdy nebezpečí ještě bezprostředně nehrozilo nebo již pominulo tj. vybočení z časových podmínek krajní nouze,
- b) exces intenzivní – následek způsobený jednáním v krajní nouzi byl zřejmě stejně závažný nebo dokonce ještě závažnější v porovnání s následkem, který z nebezpečí hrozil tj. vybočení z mezí proporcionality,
- c) hrozící nebezpečí bylo možno vzhledem k okolnostem a možnostem jednajícího odvrátit jinak, tj. podmínka subsidiarity,
- d) byla zde povinnost nebezpečí snášet.

Vybočit z mezí a podmínek krajní nouze lze jak úmyslně, nedbalostně tak nezaviněně. Omyl pachatele o skutkových okolnostech týkající se podmínek a mezí krajní nouze se posuzuje podle obecných zásad o omylu ve smyslu §18 trestního zákona.³⁷

Podle trestního zákoníku, konkrétně §41 písmene g), je překročení krajní nouze bráno jako polehčující okolnost, na kterou soud přihlíží při výměře trestu. Znění této úpravy je: *„pachatel spáchal trestný čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž byly zcela zjevně splněny podmínky nutné obrany nebo krajní nouze, ...“*

³⁶PROUZA, Daniel. Trestní zákoník, 1. vydání, Praha:C.H.Beck, 2010, 99 s. též. GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo hmotné*. 2., aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2010, 311 s. ISBN 9788073575090. srov. (č. 10/1980 Sb. rozh. Tr.)

³⁷NOVOTNÝ, Oto a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo hmotné*. 5., jubilejní, zcela přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2007, 3 sv. ISBN 978-80-7357-258-7 též. JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.

Polehčující okolnost bude soud posuzovat nejen v případě výše uvedených intenzivních či extenzivních excesů, ale i při nedodržení podmínky subsidiarity či při porušení povinnosti nebezpečí snášet.³⁸

Příklad judikátu: „Jestliže pronajímatel svévolně zastaví dodávku vody do pronajatého bytu, nelze to považovat za jednání v krajní nouzi ve smyslu §14 trestního zákona (dnes § 28 trestního zákona) které by vylučovalo trestnost tohoto skutku jako trestného činu neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru ani tehdy, když je pronajímatel přesvědčen, že nájemce používá nevyhovující automatickou pračku nebo že jejím užíváním nadměrně zatěžuje elektrickou síť. V takovém případě je oprávněn učinit příslušná opatření, včetně případného přerušení dodávky elektrické energie, jen dodavatel (distributor) elektrické energie.“*Usnesení NS ČR ze dne 11.6.2008, sp. zn. 7 Tdo 686/2008 (T 1114/2008)*³⁹

Dalším judikátem může být: „Použije-li pachatel k ochraně svého majetku nástražný výbušný systém, který se aktivuje automaticky po vniknutí jiné osoby do určitého objektu (např. při otevření dveří) a jehož účinky způsobí újmu na zdraví osoby, která vnikla do objektu, nejsou splněny podmínky nutné obrany podle §29 trestního zákona ani krajní nouze podle §28 trestního zákona. *Usnesení NS ČR ze dne 28.3.2007, sp. Zn. 6 Tdo 66/2007 (T 987/2007)*⁴⁰

4.3 Krajní nouze v angloamerickém typu právní kultury

Koncepce okolností vylučující protiprávnost tzv. *defences* je v anglickém právu rozšířenější než v právu českém. Hlavní rozdíl spočívá v rozdělení na jednání na ospravedlňující a jednání omlouvající (*justifications and excuses*). Dalším dělením rozumíme doktrinální rozdělení okolností vylučujících protiprávnost upravených zákonem (tzv. *statutory defences*) a vyplývajících z rozhodovací činnosti soudů (tzv. *common law defences*).⁴¹

³⁸ Trestní zákon č. 40/2009 Sb. § 41 písm. g) též. JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.

³⁹ PROUZA, Daniel. *Trestní zákoník*, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2010, 100 s.

⁴⁰ *Tdo 66/2007: Usnesení* [online]. 2007 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://kraken.slv.cz/6Tdo66/2007>

⁴¹ CARD, Richard. *Card, Cross and Jones Criminallaw*. 20th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, lviii, 826 s. Online resource centre. ISBN 9780199646425.

Tyto okolnosti jsou v zákoně upraveny pod pojmem oprávněné použití síly (*lawful use of force*).⁴²

Trestní zákon rozeznává i další dva pojmy:

- *public defence* – je jednání, které se snaží zabránit jednání směřující proti veřejnému zájmu zatímco,
- *private defence* – se zaměřuje na ochranu zájmů osobních, soukromých, trestní zákon je většinou ale přesně neupravuje, *private defences* upravují převážně soudní precedenty.⁴³

4.3.1 Krajní nouze v anglickém právu

Krajiní nouze v anglickém právu byla dlouho považována za součást zvykového práva. Přesto neexistoval žádný federální zákon, který by ji uznával. Až postupem času ji uznal Nejvyšší soud. Za krajiní nouzi se považuje jednání, které v konkrétní situaci technicky porušuje zákon, ale toto porušení je pro společnost výhodnější, než následek způsobený přísným řízením se zákona.

Krajiní nouze se úspěšně používá v případech přestupků proti majetku, záchraně života a ochraně majetku osoby. Také se používá v případech zahrnující složité otázky.

Téměř celé zvykové právo i zákonné definice obsahují prvky, jimiž se krajiní nouze vyznačuje. Jsou to převážně tyto prvky:

- obžalovaný jednal tak, aby se zabránilo významnému riziku poškození,
- žádné adekvátní zákonné prostředky nemohly být použity k odvrácení škody
- způsobená škoda byla větší než škoda způsobená porušením zákona.

Některé právní rady států navíc vyžadují, že škody musí být bezprostřední, a že přijatá opatření měla být důvodně očekávána, aby se zabránilo nebezpečí. Všechny tyto prvky zrcadlí principy, na nichž je krajiní nouze postavena. Vychází z myšlenek, že nejvyšších společenských hodnot nelze vždy dosáhnout slepým dodržováním zákona a je velice nespravedlivé trestat ty, kteří poruší technické znění zákona za účelem dosažení vyšších společenských hodnot, a právě přísné dodržení zákona by k tomuto nevedlo. Je v nejlepším zájmu společnosti, aby podpořila a povzbudila lidi ke konání vyššího dobra, i když to mnohdy záleží právě na technickém porušení zákona.

⁴²HERRING, Jonathan. *Criminal law: text, cases, and materials*. 5th ed. New York: Oxford University Press, 2012, lix, 937 p. ISBN 9780199646258

⁴³CARD, Richard. *Card, Cross and Jones Criminallaw*. 20th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, lviii, 826 s. Online resource centre. ISBN 9780199646425.

Obrana z nutnosti, též krajní nouze, je považována za ospravedlněnou obranu ve srovnání s omluvitelnou obranou například pod nátlakem. Akce, která je škodlivá ale chvályhodná, je oprávněná, zatímco akce která je škodlivá, může být odpuštěná a prominutá. Spíše než na stavu myslí účastníků se soud zaměřuje na hodnotu aktu. Žádný soud nikdy nepřijal obranu z nutnosti jako ospravedlnění zabití člověka při ochraně majetku.

Většina států, které kodifikovaly obranu z nutnosti, ji mají přístupnou občanovi, pokud volba žalovaného nebyla v konkrétním rozporu se státní legislativou.⁴⁴

Krajní nouze v anglickém trestním právu znamená, že člověk jednající v situaci tvrdí, že bylo nutné spáchat trestný čin např. v případě, že utíká vězeň z hořícího vězení, je možno učinit taková opatření, aby se zabránilo jeho úniku. Žalovaný má možnosti, buď spáchat trestný čin, nebo trpět, nebo způsobí jiné extrémní těžkosti. Podle sira Jamese Stephena jsou v jednání tři pravidla:

- jednání musí zabránit nevyhnutelnému a nenapravitelnému zlu,
- není třeba udělat více, než je v přiměřené míře nezbytné pro dosažení účelu
- způsobené zlo nesmí být nepřiměřené vzhledem ke zlu hrozícímu⁴⁵

Příklad: Cichon v DPP [1994] Crim LR 918 Divisional Court

Majitel psa odstranil náhubek svému pitbulteriérovi na veřejnosti, protože trpěl kašlem. Jeho odsouzení za umožnění chození pitbulteriéra na veřejném místě bez náhubku podle s.1(2)(d) Dangerous dog Act 1991 bylo potvrzeno.

Rozhodnutí: „Zákon nedovoluje osobě, která má psa v kontrole, udělat úsudek co je lepší pro psa a co pro zbytek společnosti. Máme tu absolutní zákaz a kvůli porušení zákona je třeba navrhnout utracení psa, avšak bez viny psa i jeho majitele.“

Dlouho dobu byly kladeny otázky o existenci krajní nouze v anglickém právu. V nechvalně proslulém případě *Dudley & Stephens* bylo použití odvolání se na krajní nouzi neúspěšné. Odvolávání se na krajní nouzi v případě vraždy je nepřípustné.

Případ: R v Dudley and Stephens [1884] 14 QBD 273

⁴⁴Necessity defense. (n.d.) A Law Dictionary, Adapted to the Constitution and Laws of the United States. By John Bouvier.. (1856). Retrieved April 9 2015.[online]. 2010 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z <http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Necessity+defense>

⁴⁵*The Defence of Necessity in Criminal Law* [online]. 2010 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: <http://e-lawresources.co.uk/Defence-of-Necessity.php>

Oba obžalovaní se stali trosečníky při bouři. Byli donuceni se dostat na malý záchranný člun ještě se dvěma dalšími včetně mladého kormidelníka. Byli ztraceni 18 dní. Jídlo jim došlo po jedenácti dnech a voda po třinácti dnech. Obžalovaní se dohodli, že se bude losovat, aby zjistili, kdo se zabije a ostatní ho sní. Třetí muž nesouhlasil a mladík byl příliš slabý na rozhodnutí v tu chvíli. Obžalovaní se rozhodli zabít mladého kormidelníka, který byl blízko smrti a byl bez rodiny. Dudley a Stephens mladíkovi podřízli krk. Všichni tři muži se najedli a byli zachráněni o čtyři dny později. Po návratu do Anglie byli Dudley a Stephens souzeni za vraždu chlapce.

Rozsudek: Krajní nouze nebyla povolena a oba obžalovaní byli odsouzeni k smrti. Poté jim byla udělena milost koruny a byl jim udělen trest šest měsíců odnětí svobody.⁴⁶

Na těchto případech můžeme vidět rozhodování soudů v anglickém právním systému. V prvním případě, kdy majitel odepnul náhubek svému psu, by v České republice nehrozilo utracení psa, za podmínek že nic neudělal. Jednotlivé pokyny kde, jak a kdy venčit psa jsou většinou upraveny v obecně závazných vyhláškách jednotlivých měst. Města, jež mají tyto vyhlášky určené majitelům psů, ukládají tuto povinnost dodržovat pod pokutou, jež je ve vyhlášce stanovena. V případě, že by pes někoho zranil, mohl by být jeho majitel souzen podle §148 zákona 40/2009 Sb., o ublížení na zdraví z nedbalosti. V druhém případě by ani v České republice nejspíše nebylo možné se odvolávat na krajní nouzi v případě vraždy. Trest za tento čin by mohl být v maximální výši dvacet let až doživotí, protože v českém právu není jako druh trestu zakotven trest smrti.

4.3.2 Krajní nouze ve Skotsku

Skotská úprava krajní nouze (*defence of necessity*), jinak též „*obrana z nezbytnosti*“, je víceméně podobná té anglické. To pramení i z dlouhé společné historie těchto zemí. Osoba není vina v případě, jestli daný akt je odůvodněný nezbytností a nejedná se o sebeobranu či donucování. Další podmínkou je, že zásah musí být neodkladně nutný a zabrání se jím vzniku většího poškození zájmů společnosti. To, co by jinak bylo trestným činem, lze rozumně

⁴⁶*The Defence of Necessity in Criminal Law* [online]. 2010 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: <http://e-lawresources.co.uk/Defence-of-Necessity.php>

považovat za ospravedlnitelné za daných okolností. „*Necessity*“ ve Skotsku ospravedlňuje zmaření lidského života pouze v případě snahy ho zachránit.⁴⁷

Příkladem by mohla být řádná resuscitace při autonehodě, která však vzhledem ke zraněním není úspěšná.

Komentář ke krajní nouzi v tomto návrhu zákona je tento:

„Nezbytnost platí tam, kde za okolností, mimo hrozby třetí strany, byl obviněný postaven do situace výběru ze dvou možností. Mohl si vybrat mezi tím, že bude dodržovat zákon a způsobí vážné následky pro společnost, nebo poruší zákon. V situaci, kde obviněný svým jednáním způsobí menší zlo, může být chráněn. Je ve veřejném zájmu udržet obranu v přiměřených mezích. Situace musí být taková, že každý rozumný člověk uvěří, že spáchání trestného činu může být oprávněné. Pokud byl vzat život, nutnost je oprávněná pouze v případě, že byla přijata opatření na záchranu života“⁴⁸

Pro skotské právo, byla změněna obrana z nezbytnosti vrchním soudem v kauze „*Moss V. Howdle*(1997 SCCR 215)“.

V tomto případě šlo o to, že obviněný porušil rychlostní předpisy z toho důvodu, že jeho spolujezdec trpěl těžkou bolestí. Řidič proto jel rychle na nejbližší stanici, kde by zavolal pomoc. V průběhu vyšetřování bylo zjištěno, že řidič místo rychlé jízdy mohl zajet ke krajnici, kde mohl pomoc přivolat telefonem. Čili jeho volba nebyla omezena jen na překračování rychlosti. Soud tedy použití krajní nouze zamítl.

Minimální požadavek pro obranu z nutnosti je to, že obviněný jednal tváří v tvář nebezpečí smrti nebo velkého ublížení. Nezáleží pak na tom, kdo nebezpečí vyvolal, to může vyvolat přírodní katastrofa, nemoc, záměrné ohrožení od jiné osoby, nebo jiné ohrožení. V případě, že není možné jakkoliv legálně zasáhnout proti bezprostředně hrozícímu nebezpečí, tak teprve pak přichází na řadu možnost porušení zákona v takových mezích, aby vzniklý následek nebyl horší, než dodržení zákona. Skotské zvykové právo právě odkazuje na již zmíněný případ *Moss V. Howdle*, kde se právě touto problematikou zabýval soud.⁴⁹

4.3.3 Krajní nouze v USA

V USA neexistuje žádná jednotná definice krajní nouze, každý stát jí má upravenou trochu jinak. Úpravy jednotlivých států mají společné znaky tohoto institutu. Obránce musí

⁴⁷A DRAFT CRIMINAL CODE FOR SCOTLAND WITH COMMENTARY [online]. 2003 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: www.scotlawcom.gov.uk

⁴⁸Tamtéž

⁴⁹*Legal Defence in Trident Protest: DEFENCE OF ANGIE ZELTER ON 22/9/98 ARGYLL & BUTE DISTRICT COURT, VICTORIA HALLS, HELENSBURGH* [online]. 1998 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: www.scotlawcom.gov.uk též <http://www.banthebomb.org/archives/news/980923b.htm>

v situaci, jež ohrožuje jeho život, majetek či život a majetek jiného, splňovat tyto čtyři kritéria, která jeho jednání, za jiných okolností trestné, ospravedlňují:

- obránce si musí vybrat „menší zlo“ než to které v situaci hrozí,
- jedná v bezprostředním nebezpečí,
- rozumně předpokládá příčinný vztah mezi jednáním a odvrácenou škodou,
- neměl jinou legální možnost zabránění nebezpečí.⁵⁰

Jednotný model krajní nouze byl poprvé představen v dokumentu „*Model penal code*“, ve kterém nalezneme krajní nouzi pod názvem „*choice of evil*“. V sekci 3.02 se v prvním odstavci píše: „*jednání, kterému účastník věří, že je nezbytné k zabránění poškození sobě, či jinému zlem, je ospravedlnitelné za předpokladu že:*

- *poškození nebo zlo, kterému se má zabránit, je větší než jednání kterým se útok odvrací,*
- *kodex, ani jiné právní spisy nedefinují jednání jako útok, poskytuje výjimky a obranu, na základě situace, ve které se zúčastněný nacházel,*
- *legislativní účel vyloučit odůvodněnost, není jinak jasně zřetelný.*⁵¹

4.3.3.1 Krajní nouze v Kalifornii

Pro charakteristiku krajní nouze v USA jsem si vybral stát Kalifornie. V trestním zákoníku tohoto státu nalezneme krajní nouzi též pod názvem „*necessity*“ a to v druhé části pod číslem 3403.

V tomto odstavci uvádí: „Žalovaný není vinen z trestného činu v případě, že jednal v krajní nouzi. Pro stanovení této obrany musí žalovaný prokázat, že:

- žalovaný jednal v případě nouze, aby zabránil významnému tělesnému poškození nebo zlu hrozícímu jemu, či jiné osobě,
- neměl jinou legální možnost,
- nevytvořil svým jednáním větší nebezpečí, než kterému bylo třeba se vyhnout,
- věřil, že jeho jednání bylo nezbytné k zabránění hrozícímu nebezpečí,
- rozumný člověk by také věřil, že toto jednání bylo nezbytné okolnostem,
- žalovaný výrazně nepřispěl k nebezpečí.

⁵⁰S. SCHWARTZ, Stephen. *Is There a Common Law Necessity Defense in Federal Criminal Law?* [online]. The University of Chicago, 2008, 2015 [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: https://lawreview.uchicago.edu/sites/lawreview.uchicago.edu/files/uploads/75.3/75_3_Schwartz.pdf

⁵¹S. SCHWARTZ, Stephen. *Is There a Common Law Necessity Defense in Federal Criminal Law?* [online]. The University of Chicago, 2008, 2015 [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: https://lawreview.uchicago.edu/sites/lawreview.uchicago.edu/files/uploads/75.3/75_3_Schwartz.pdf in. NPC section 3.02(1)

Žalovaný má povinnost prokázat tuto skutečnost obrany prostřednictvím důkazů. To je jiný standard důkazu, než důkaz nade vší pochybnost. Jinými slovy, žalovaný musí dokázat, že každá ze šesti složek je pravdivá. Důkazní břemeno padá tedy na žalovaného.⁵²

Tento článek se opírá o řadu případů, ve kterých se krajní nouze vyskytuje. Jde např. o případy: *People v. Gonzales* 1999, 74 Cal.App 4th 382, 389-390 [88 Cal.Rptr.2d 111] či *People v. Breverman* 1998 19 Cal.4th 142, 157 [77 Cal.Rptr.2d 870, 960 P.2d 1094].

S house California law group k pochopení tohoto institutu na svých stránkách uvádí jednoduchý příklad: „*Adam rozbil hráz, aby zabránil zničení cennějšího majetku vytopením. Rozbití hráze je bez pochyby trestný čin, ale Adam není vinen, protože věřil, že je to správné, a vybral si menší ze dvou zel.*“⁵³

⁵²*Judicial Council of California criminal jury instructions: CALCRIM*. Newark, NJ: LexisNexis Matthew Bender, c2005-, v. ISBN 1557-1378.

⁵³*Necessity as a Legal Defence under California Criminal Law* [online]. Kalifornie, 2015 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: www.shouselaw.com/necessity.html

5 Vymezení nutné obrany (§29 trestního zákona)

Trestní zákoník upravuje institut nutné obrany takto: „*Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajícím útok na zájem chráněný tímto zákonem, není trestným činem. Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.*

V obecné rovině lze říci, že podstatou nutné obrany je odvrácení útoku na společenské vztahy chráněné trestním zákonem, a to činem, který by byl za jiných okolností trestným. Nutná obrana je mířena proti útočníkovi. Jelikož ten, kdo útok odvrací, chrání tytéž zájmy jako trestní zákoník sám, nejedná proti účelu trestního zákona, ale ve shodě s ním.⁵⁴

Nutná obrana je nejstarší okolností vylučující protiprávnost upravovanou již od středověku a je i nejstarším institutem těchto okolností vůbec. Jde o nejzákladnější přirozený pud člověka a to pud sebezáchovy. Moderní pojetí nutné obrany a její zakotvení vychází převážně z ochrany základních práv a svobod jedince. Čin nutné obrany směřuje k tomu, aby bylo zabráněno činu nebezpečnému pro společnost, tento nahrazuje ve své podstatě činnost veřejných orgánů, určených k ochraně společnosti. Stav nutné obrany z těchto důvodů postrádá nebezpečnost pro společnost, ale i protiprávnost. Tento čin nenaplnuje ani znaky skutkové podstaty trestného činu.

Nutná obrana je ve srovnání s krajní nouzí privilegovaná, z toho důvodu, že místo jakéhokoliv nebezpečí je tu útok a škoda nepostihuje kohokoliv, nýbrž útočníka.

Vztah mezi nutnou obranou a krajní nouzí lze vysvětlit tímto příkladem: „*Poštovní doručovatel, který nesl značnou částku peněz, byl přepaden lupičem. Jestliže peníze vydal, jeho čin je posouzen podle ustanovení o krajní nouzi, jestliže ale útok odrazil a lupiči ublížil na zdraví, jeho jednání je posouzeno podle ustanovení o nutné obraně.*

K jednání v nutné obraně je oprávněn kdokoliv, kdo chce odvrátit útok na svou osobu, či když útok není směřován přímo proti němu. To znamená, že když není osoba sama útokem dotčena a pomůže např. oběti přepadení tím, že zakročí proti útočníkovi a způsobí mu újmu na zdraví, jeho akt bude posuzován dle ustanovení o nutné obraně.

Příklad: „*V noci se vracela slečna M. z práce, uličkou kolem koupaliště, kde ji přepadli tři maďarští útočníci s úmyslem jí znásilnit. Slečna křičela o pomoc, její volání uslyšel pan P, z nedaleké bytové jednotky. Přiběhl, vzal klacek a všechny tři útočníky odehnal od slečny, které už stihli sundat oblečení. Pan P způsobil útočníkům četná zranění, kvůli*

⁵⁴D. CÍSAŘOVÁ, D.J. *Trestní právo hmotné - obecná část*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993. ISBN 9788070673034. srov. PAVEL ŠÁMAL, František Púry a Zpracoval Pavel ŠÁMAL. *Trestní zákon: dodatek ke komentáři*. V Praze: C.H. Beck, 2006. ISBN 978-807-1795-476 s. 111 a násl.

kterým na něj podali pachatelé trestní oznámení. Celý případ byl posuzován jako akt nutné obrany, a útočníci byli obviněni z pokusu o znásilnění a ublížení na zdraví.“

5.1 Předpoklady nutné obrany

Aby jednání v nutné obraně bylo přípustné, musí splňovat řadu kritérií. Hlavním předpokladem podle judikatury je to, že nutná obrana směřuje proti útoku, který ohrožuje společenské zájmy chráněné trestním zákonem. Útokem se rozumí protiprávní jednání člověka, jež je nebezpečné pro společnost. Toto jednání ospravedlňuje obranu proti útočníkovi. Jde-li o čin (útok) dítěte či osoby nepřičetné nebo osoby jednající ve skutkovém omylu, i tato jednání se považují za útok. Nebezpečné chování zvířete není považováno za útok v případě, že zvíře není poštváno člověkem. Útok zvířete poštvaného člověkem proti oběti (např. útok psa loveckého či bojového plemene) by byl posuzován jako útok člověka a zvířete, kdy zvíře by bylo považováno za živý nástroj v ruce člověka.

Útok je zpravidla trestným činem, ale u některých trestných činů je obrana vyloučena z povahy věci (např. zanedbání povinné výživy). Je možný i útok, který nemá znaky trestného činu (některé slabší útoky proti tělesné integritě, které nemají za následek ublížení na zdraví nebo smrt). Bagatelní případy nepřístojnosti, např. facka není útokem. Jedním z hlavních znaků útoku pachatele je forma jeho provedení. Útok je proveden buď konáním, nebo opominutím.⁵⁵

Dalším znakem je to, že útok musí ohrožovat některou z hodnot chráněných trestním zákonem. Trestní zákoník ale přesně nevymezuje hodnoty, proti kterým směřuje útok a k jejichž ochraně je obrana přípustná. Nutné obrany lze užít proti útoku na život, zdraví, svobodu, majetek, důstojnost i čest. Zde vycházíme z Listiny základních práv a svobod, kde jsou tyto společenské zájmy a práva osob vymezeny v druhé hlavě, která přímo pojednává o lidských právech a základních svobodách. Např. život a práva na něj jsou vymezeny v čl. 6 Listiny. Zde se píše, že lidský život je hoden ochrany dokonce již před narozením.⁵⁶

Jestliže dané jednání má charakter útoku, dle těchto výše popsaných znaků, je nezbytné, aby toto společensky nebezpečné jednání se odehrálo v určitém čase, aby bylo možno odvrácení tohoto jednání definovat jako nutnou obranu dle §29 trestního zákona. Dle tohoto ustanovení je jednání v nutné obraně přípustné jen tehdy, kdy útok bezprostředně hrozí

⁵⁵D. CÍSAŘOVÁ, D.J. *Trestní právo hmotné - obecná část*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993. ISBN 9788070673034.

⁵⁶ELIÁŠ, Karel. *Ústava České republiky: Listina základních práv a svobod ; Parlament, ministerstva ; Ombudsman ; Antidiskriminační zákon : podle stavu k ..* 1. vyd. Ostrava: Sagit, [1995?]-., sv. ÚZ. ISBN 978-80-7208-808-9.

nebo trvá. „Útok musí být tak rozvinutý, aby odůvodňoval svépomoc, nebo musí trvat či pokračovat, aby nutná obrana mohla směřovat k ochraně ohrožených společenských zájmů.“⁵⁷

Přímo hrozící útok je takový útok, který vytváří bezprostřední a reálné nebezpečí pro chráněné zájmy a musí nevyhnutelně začít v nejbližší době. Útok jako takový ještě nemusel vypuknout, ale jeho začátek je očividný a nevyhnutelný, kdyby se obránce nebránil, vedlo by to k započetí útoku. Bezprostřednost útoku znamená, že útok reálně hrozí a má nastat v nejbližší době a pokud by obránce nezareagoval včas a zaváhal, nešlo by už vzhledem k okolnostem obranu provést.⁵⁸

Bránící se osoba nemusí čekat, až útočník udeří první. To už potom může být pozdě na reakci, vzhledem ke způsobeným zraněním. Podnět k obraně musí vycházet od útočníka. Obrana dále není přípustná proti připravovanému útoku, který ještě bezprostředně neohrožuje zájmy chráněné trestním zákonem.⁵⁹

Zde je ale jedna výjimka, a to v případě, kdy může být přímo hrozícím útokem výhrůžka od osoby, která je známá svou násilností a agresivním chováním.

Zájmy chráněné trestním zákoníkem ohrožuje i útok vyprovokovaný. Tímto útokem se rozumí, že obránce jedná v úmyslu vyprovokovat útok, aby pak mohl na útočnickovi spáchat trestný čin. Toto jednání nelze považovat za nutnou obranu. V tomto případě je provokace brána jako prostředek ke spáchání trestného činu. Znamená uskutečnění úmyslu spáchat trestný čin a odnímá následujícímu odvracení útoku povahu nutné obrany. Oproti tomu čin dovolený, nebo přímo nařízený, nemůže ohrožovat chráněný zájem. Nutná obrana zde není přípustná. Jedná se např. o zákrok veřejného činitele (dnes úřední osobu), který je proveden řádně dle zákona. Zde ale platí, že když úřední osoba překročí svoji pravomoc a uskutečňuje zákrok, na který není podle zákona oprávněný, nepožívá ochrany, jež obvykle při výkonu své funkce má. Tento judikát konstatuje: „útok na jeho zdraví při takomto zákroku, ak občan prekročí hranice nutnej obrany, možno prípadne posúdiť len ako trestný čin proti zdraviu“.⁶⁰

Dále není přípustná obrana proti nutné obraně. To znamená, že konání útočníka namířené proti osobě jednající v nutné obraně a chránící společenské zájmy, jako jsou výše jmenované (zdraví, život, majetek aj.) není přípustná. Jde o pokračování trestného činu bez

⁵⁷PAVEL ŠÁMAL, František Púry a Zpracoval Pavel ŠÁMAL. *Trestní zákon: dodatek ke komentáři*. V Praze: C.H. Beck, 2006. ISBN 978-807-1795-476 s. 111 a násl.

⁵⁸PAVEL ŠÁMAL, František Púry a Zpracoval Pavel ŠÁMAL. *Trestní zákon: dodatek ke komentáři*. V Praze: C.H. Beck, 2006. ISBN 978-807-1795-476.

⁵⁹BALÁŽ, Pavel. *Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná část*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 2005, 441 s. Vysokoškolské učebné texty. ISBN 80-224-0876-X.

⁶⁰GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo hmotné: všeobecná a osobitná část*. 2., aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2010, 311 s. Vysokoškolské učebné texty. ISBN 978-807-3575-090 též č.47/1980 Sb. rozh. tr.

ohledu na to, zda byl útok od začátku mířen na osobu, která jedná v nutné obraně, nebo vůči jiné osobě. Osoba jednáající v nutné obraně je proto oprávněna překonat i tento pokračující útok vůči své osobě způsobem, který není zřejmě nepřiměřený povaze a nebezpečnosti útoku.⁶¹

Dle sbírky rozhodnutí soudních rozhodnutí a stanovisek č.24/1956, kde se pojednává o útoku více útočníků, je obrana přípustná proti kterémukoliv útočníkovi, nejen proti hlavnímu z nich. Dále co se týká požadavku subsidiarity, pojednává judikatura o situaci zejm. č.8/1988 Sb. rozh. tr., kdy bránící přestal před útočníkem utíkat, zůstal stát a začal se bránit trvajícím útoku. Tato situace nevylučuje splnění všech podmínek nutné obrany.⁶²

Jedním z hlavních kritérií hodnocení situace je přiměřenost. Z logiky věci vyplývá, že aby byl odvrácen útok pachatele, musí mít obrana vyšší sílu, v opačném případě dojde k poškození společenského zájmu. Je velmi důležité, aby ale samotná obrana nebyla „*zcela zjevně nepřiměřená povaze útoku.*“⁶³

Přiměřenost lze chápat jako poměr mezi intenzitou útoků a obrany, na rozdíl od proporcionality u krajní nouze, jež je vztahem mezi škodou způsobenou v obraně a škodou z útoku hrozcí.⁶⁴

Tento aspekt je pravděpodobně nejsložitější a nejdiskutovanější vůbec. Aspekt přiměřenosti nutné obrany balancuje mezi dvěma společenskými zájmy. Na jedné straně je zcela nezpochybnitelná možnost obránce účinně se bránit proti útoku na svou osobu, či útoku na osobu jinou, na straně druhé stojí zachování určitých práv útočníka. Útočník by měl samozřejmě nést rizika skýtající se v nutné obraně, to ale neznamená absolutní možnost zbavit ho všech jeho práv, zejména ne těch, která nemusí být porušena, aby byl odvrácen útok. Solnář uvádí, že obrana je zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku, „*není-li podle poznatků a úsudku bránící ho se, k jehož psychickému stavu vyvolanému útokem je třeba přihlížet, k odvrácení útoku potřebná a kromě toho též je-li zcela zjevně neúměrná jeho intenzitě i významu.*“⁶⁵

Psychický stav je velmi důležitým aspektem v posuzování nutnosti obrany. Zde se vychází z toho, že každý člověk je jedinečný a na různé stresové situace reaguje jinak. Zda je

⁶¹Tamtéž

⁶²Tamtéž

⁶³JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.

⁶⁴DOLENSKÝ, Adolf. *Bulletin advokacie: Nová koncepce nutné obrany (13 tr. zák.)*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 1994, roč. 1994, č. 1. ISSN 1210-6348

⁶⁵SOLNÁŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009, 157, 502, 283 s. ISBN 978-80-254-4033-9.

obrana zcela zjevně nepřiměřená se posuzuje podle převažujícího názoru z pohledu obránce, který si vytvořil úsudek na základě objektivních okolností. Je důležité zjistit, jaké okolnosti mohl a měl obránce při odvrácení útoku vnímat, a jak na ně pohlížel.⁶⁶

Obrana je zřejmě nepřiměřená útoku, je-li zcela neúměrná jeho intenzitě i významu (lze tedy říci, že v tomto případě se do jisté míry vrací v zeslabené formě požadavek proporcionality, jelikož je intenzita útoku na chráněný společenský zájem spoluurčována významem tohoto zájmu i intenzitou zavinění). Nejsou zachovány meze nutné obrany v momentě, kdy obránce útočnicka úmyslně usmrtil, když stačilo útočnicka pouze poranit.⁶⁷

Aspekt přiměřenosti nutné obrany je samozřejmý. Obrana má smysl jen tehdy, kdy je schopna útok odvrátit. Je-li možnost volby, měla by se přednostně použít mírnější opatření nutné obrany. Zvolení si mírnějšího opatření nutné obrany není povinností, a to zejména v případě, kdy toto opatření není spolehlivé a nemusí znamenat odvrácení útoku.

Jinak je tomu s požadavkem proporcionality, tj. poměru obětovaného a ohroženého právního zájmu. Proporcionalita je významná zejména pro krajní nouzi, ale i u nutné obrany se v řadě evropských zemí víceméně uplatňuje. Příkladem může být článek 52 italského trestního zákoníku, který žádá „*che la difesa proporzionale all'offesa*“ či článek 8 španělského trestního zákoníku hovoří o „*necesidad racional*“ přeloženo jako „racionální nutnost“ obranného prostředku.⁶⁸

Po řadě novelizací (viz. historický exkurz) si myslím, že meze nutné obrany jsou v našem trestním zákoně nastaveny správně a jsou dostatečně široké, tohoto je dosaženo zejména tím, že byla rozšířena tolerance beztrestnosti obrany nahrazením výrazu „zřejmě“ výrazem „zcela zjevně“. I přes tuto úpravu ale může docházet k řadě excesů v nutné obraně. V trestně-právní úpravě však podle mého názoru chybí bližší specifikace obrany majetku, blíže k tomuto v kapitole šesté.

5.2 Exces: vybočení z mezí nutné obrany

Otázka vybočení z mezí nutné obrany je velmi diskutabilní. Jelikož je nutná obrana svou charakteristikou specifická, není vždy jednoduché její posouzení. V praxi může dojít k řadě excesů, kdy obránce jednal např. zcela zjevně nepřiměřeně situaci, apod. Důležitou roli

⁶⁶FENYK, Ed. *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 8086920259.

⁶⁷DOLENSKÝ, Adolf. *Bulletin advokacie: Nová koncepcie nutné obrany (13 tr. zák.)*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 1994, roč. 1994, č. 1. ISSN 1210-6348

⁶⁸Tamtéž srov. Itálie. Italian code of criminal procedure. In: 23. 2011. Dostupné z: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> a *Criminal Code of the Kingdom of Spain* [online]. 1987 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

zde hrají důkazní prostředky, které mají za úkol situaci popsat co nejlíže. Na základě dokazování pak jedná soud, který posuzuje případné vybočení z mezí nutné obrany, či pochybení neshledá. Posuzování skutečností vychází ze zásady „*in dubio pro reo*“, což znamená „*v pochybnostech ve prospěch obviněného*“, to zejména při nedostatku důkazů.

Výše uvedená přiměřenost je hlavním aspektem rozhodování soudu. V případě že jednání obránce je zjevně v hrubém nepoměru se situací, nejedná se o nutnou obranu (např. usmrcení mladistvého při krádeži čokolády v obchodě). O takový exces nepůjde v případě, že napadený usmrtí útočnicka, který se jej snaží znásilnit, poranit, nebo zabít.

Výše uvedené případy nastiňují zásadu, kdy nelze každou nepřiměřeností vylučovat oprávněnou nutnou obranu, lze vyloučit nutnou obranu jen v případě, že nepřiměřenost je „zcela zjevná“, výrazně hrubá či očividná.⁶⁹

Při posuzování nutné obrany a případného excesu je důležité přihlídnout ke všem okolnostem případu, a to zejména k povaze útoku, zda k útoku na chráněný zájem došlo na odlehlém místě, či na místě, kde bylo možné počítat s pomocí jiné osoby, jaké prostředky měl obránce k dispozici a jaké naopak útočnick, dále na fyziognomii účastníků a v neposlední řadě na subjektivním stavu napadeného, zejména pak jeho reakci na útok bez přípravy, výjimečnost, rozrušení, strach, aj.⁷⁰

Trestní právo dělí případy vybočení z mezí nutné obrany takto:

- a) exces extenzivní – kdy obranné jednání je provedeno v době, kdy útok bezprostředně nehrozí, nebo byl již ukončen – jde o časové vybočení z mezí nutné obrany.

Zde by šlo o případ, kdy např. útočnick přepadne obránce a ublíží mu na zdraví. Obránce se po vzpamatování z útoku rozhodne pro odplatu, kdy vezme ze země kámen, dožene útočnicka, který je ještě v dohledu, a toho potom opakovaně udeří kamenem do hlavy, tím mu způsobí zranění, která v konečném důsledku vedou ke smrti. Dle mého názoru zde obránce jednal až po skončení samotného útoku a sám pak začal útočit, nejedná se tedy o nutnou obranu. Toto jednání, kdy už je zřejmé, že útok byl ukončen, je konání obránce posuzováno jako trestný čin, pokud naplní některou ze skutkových podstat existujících trestných činů.⁷¹

⁶⁹DOLENSKÝ, Adolf. *Bulletin advokacie: Nová koncepcie nutné obrany (13 tr. zák.)*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 1994, roč. 1994, č. 1. ISSN 1210-6348 též

⁷⁰FICO, Robert. *Nutná obrana*. Vyd. 1. [S.l.: s.n.], 2001, 124 p. ISBN 809683293x. též KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 218 s. ISBN 80-210-2198-5.

⁷¹ Tamtéž

Ve výše uvedeném případě, kdy se obránce dopustil útoku na útočníka a způsobil mu zranění, či by ho usmrtil, by se pravděpodobně jeho jednání posuzovalo podle §141 trestního zákona, či §145 nebo §146 trestního zákona. Záleželo by na provedení činu a na tom jakou konkrétní skutkovou podstatu trestného činu naplnil.⁷²

b) exces intenzivní – charakteristika tohoto jednání je zřejmá i z §29 trestního zákona, který uvádí: „*obrana je zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku*“ viz. aspekt přiměřenosti v předešlé kapitole.

K tomuto vybočení můžeme pro vysvětlení použít již psaný příklad, kdy by obchodník zastřelil nezletilého jen proto, že by mu kradl čokoládu v obchodě. Toto jednání by bylo zcela zavrženíhodné. Zde by stačilo např. ústní napomenutí, aby mladistvý upustil od konání.

Intenzita obrany, její přiměřenost (respektive zcela zjevná nepřiměřenost) obrany intenzitě útoku, není závislá na použitém prostředku, ale na tom, jak se tento prostředek použije. Obránce většinou použije takový prostředek, jaký má v danou chvíli u sebe.⁷³

Slečna v sebeobraně použila střevíc s jehlovým podpatkem, kterým útočnickovi při pokusu o znásilnění vypíchla oko. Střevíc ve tmě nahmatala na zemi, když jí útočník shodil do trávy. Obrana byla adekvátní situaci.

Není též správné tvrzení, že obrana se považuje za neoprávněnou jen proto, že obránce se bránil zbraní proti neozbrojenému útočnickovi. Často tomu bývá v případech domácího násilí, ve kterých žena někdy sáhne po aktivní obraně vedoucí ke zranění nebo usmrcení vlastního manžela.⁷⁴

V odborné literatuře se objevují názory, se kterými plně souhlasím, zejm. že by se nejednalo o překročení mezí nutné obrany v případě, kdy žena usmrtí útočníka při pokusu o znásilnění. V tomto konkrétním případě jde o zdraví i život ženy, proto by případné usmrcení nemělo být posuzováno jako exces. Oběti znásilnění se často potýkají se zdravotními i psychickými problémy, které mohou mít do konce života. Útočník by proto měl nést veškerá rizika vyplývající ze svého jednání.

Podle mého názoru by se při rozhodování o nutné obraně či vybočení z jejích mezí mělo přihlídnout k porovnání škod, které hrozily obránci a které způsobil útočnickovi. Nejde ale o hlavní kritérium při tomto posuzování.

⁷²JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.

⁷³FICO, Robert. *Nutná obrana*. Vyd. 1. [S.l.: s.n.], 2001, 124 p. ISBN 809683293x.

⁷⁴ Tamtéž

Nelze uvažovat o excesu ani v případě, že obránce neutrpěl žádnou škodu či újmu na zdraví, naproti tomu útočník byl zraněn či dokonce usmrčen. V praxi se stává, že obránce omylem použije razantnější techniku obrany, než zamýšlel. V tomto případě jsou podmínky nutné obrany splněny jen v případě, kdy ani skutečně použitá obrana není „zcela zjevně nepřiměřená.“

Vybočení z mezí nutné obrany je nebezpečné pro společnost a její zájmy chráněné trestním zákonem, proto je toto jednání posuzováno podle toho, jaká byla naplněna skutková podstata trestného činu. Kdo odvrací útok domnělý, putativní, je nutno posuzování podle zásad o skutkovém omylu (§18 trestního zákona). Jestli-že se pachatel domnívá mylně, že zde útok je, nepřičítá se mu trestný čin úmyslný, ale zjišťuje se, zda v tomto případě nejde o nedbalost, kdy pachatel sice nevěděl, že ve skutečnosti nejde o útok, ale podle okolností o tom vědět měl a mohl.⁷⁵

V případě, že pachatel jedná v domnělé, putativní obraně, by toto jednání bylo posuzováno jako polehčující okolnost podle §41 písmene b) trestního zákona, a sice: „pachatel spáchal trestný čin v silném rozrušení, ze soucitu nebo z nedostatku životních zkušeností“.⁷⁶

Samotné vybočení z mezí nutné obrany je upraveno v §41 písmenem g) Trestního zákona kde je překročení nutné obrany bráno jako polehčující okolnost, na kterou soud přihlíží při výměře konečného trestu. Konkrétní znění této úpravy je: „pachatel spáchal trestný čin odvraceje útok nebo jiné nebezpečí, aniž byly zcela zjevně splněny podmínky nutné obrany nebo krajní nouze, ...“⁷⁷

5.3 K některým otázkám nutné obrany

S otázkou nutné obrany a jejich mezích případných excesech souvisí řada dalších otázek. Zejména pak, zda je možné jednání v nutné obraně při ochraně majetku či při ochraně nedotknutelnosti obydlí. Další otázkou je bezpochyby to, zda je možné použít v nutné obraně zbraň proti neozbrojenému útočníkovi. Velice úzce souvisí s nutnou obranou i otázka instalace automatických obranných zařízení.

⁷⁵ Tamtéž

⁷⁶ Trestní zákon §41 pís. B) dostupný z JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.

⁷⁷ Trestní zákon §41 pís. G) dostupný z JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.

5.3.1 Nutná obrana proti odvracení útoku na majetek a nedotknutelnost obydlí ublížením na zdraví

V dřívějších dobách lidé svůj majetek bránili pomocí jakýchkoli prostředků. Bylo zcela běžné např. při dopadení lupiče usekávání rukou, v některých zemích, zejména islámských, je to běžné dodnes.) V některých zemích více, v některých méně, byla vlastnická práva upravena v základních ústavách a listinách svobod. U nás je právo na ochranu majetku a nedotknutelnost obydlí zakotveno v Listině základních práv a svobod. Např. právo vlastnit majetek je zakotveno v článku 11 Listiny, slovy: „Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se zaručuje.“⁷⁸

Nedotknutelnost obydlí je pak v článku 12 Listiny. Zde se píše: „Obydlí je nedotknutelné. Není dovoleno do něj vstoupit bez souhlasu toho, kdo v něm bydlí.“⁷⁹

Tato práva jsou tedy chráněné společenské zájmy a zákon jejich ochranu zaručuje. Výše jsem uvedl, že ten, kdo jedná v nutné obraně a odvrací útok a tím chrání společenské zájmy (stejně jako trestní zákon), nejedná proti účelu tohoto zákona, ale ve shodě s ním. Jednání v nutné obraně svým způsobem nahrazuje činnost státních orgánů, které mají zákon chránit, v případě jejich nedostupnosti.⁸⁰

Až v roce 2002 vydal Ústavní soud nález, jež upravuje právě výše psanou otázku a to: „Není možné apriorně usoudit na vybočení z mezí nutné obrany pouze z toho, že stěžovatel, jenž odvracel útok na majetek a na nedotknutelnost obydlí, svým jednáním ublížil jinému na zdraví (srov. R 47/95). U nutné obrany se nevyžaduje, aby se bránící osoba vyhnula útoku jiným způsobem, jak je tomu např. u krajní nouze (srov. např. Městský soud v Praze: rozhodnutí 7 To 202/94, Sb. roz. č. 47/1995). Nutná obrana je dle soudní judikatury přípustná proti útoku přímo ohrožujícím jakýkoli zájem chráněný trestním zákonem, tedy i zájem na ochraně majetku a na nedotknutelnost obydlí (srov. NS ČSR: rozhodnutí 11 Tz 5/8š, Bull. 3/83, č. 14). O to více musí být poskytnuta ochrana majetku, pokud k útoku na něj dochází v místě, jež je chráněno z titulu jiného práva jako nedotknutelné (obydlí). Soud, který upřednostnil při posouzení podmínek nutné obrany ochranu práva poškozeného na zdraví před právem stěžovatele na ochranu majetku a nedotknutelnosti obydlí měl proto vysvětlit,

⁷⁸ELIÁŠ, Karel. *Ústava České republiky: Listina základních práv a svobod ; Parlament, ministerstva ; Ombudsman ; Antidiskriminační zákon : podle stavu k ..* 1. vyd. Ostrava: Sagit, [1995?]-., sv. ÚZ. ISBN 978-80-7208-808-9.

⁷⁹ELIÁŠ, Karel. *Ústava České republiky: Listina základních práv a svobod ; Parlament, ministerstva ; Ombudsman ; Antidiskriminační zákon : podle stavu k ..* 1. vyd. Ostrava: Sagit, [1995?]-., sv. ÚZ. ISBN 978-80-7208-808-9.

⁸⁰ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné. 7., přeprac. vyd.* Praha: WoltersKluwer, 2014, 1040 s. ISBN 978-807-4786-167.

proč nepovažoval ochranu stěžovatele (bránění v demontáži, vystrčení poškozeného ze dveří) za výkon nutné obrany.⁸¹

Obrana majetku a nedotknutelnosti obydlí by měla být brána jako ochrana dalších společenských zájmů chráněných zákony. Rozhodujícími kritérii by měly být podle mého názoru přiměřenost, provedení apod. Listina základních práv a svobod zaručuje práva občanům naší země, tudíž by tato práva měla být dostatečně chráněna. V případě nedostupnosti prostředků a orgánů, zaručujících ochranu práv a svobod občanů, by měli občané tyto práva chránit v mezích zákonů. Nelze však brát právo do vlastních rukou.

5.3.2 Použití zbraně proti neozbrojenému útočníkovi

Na úvod této podkapitoly je třeba si charakterizovat oprávněné použití zbraně. Tento institut patří mezi okolnosti vylučující protiprávnost stejně jako nutná obrana. Trestní zákoník jej upravuje v §32, nicméně zde jen odkazuje na jiné právní předpisy, jako je zákon o policii apod.

„§32

Oprávněné použití zbraně

Trestný čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem“

Konkrétní meze použití zbraně nalezneme pak např. ve výše zmíněném zákoně o policii č.273/2008 Sb. Oprávněné použití zbraně zde nalezneme v §56. Policista je oprávněn použít zbraň např. v nutné obraně a krajní nouzi, aby zamezil útěku nebezpečného pachatele, aby odvrátil násilný útok apod. Zde musí být splněny podmínky, při jejichž použití nemůže být policista trestán za případné použití zbraně. Jde např. o situace, kde užití jiného donucovacího prostředku by bylo zřejmě neúčinné. Dále musí policista vyzvat osobu, aby upustila od protiprávního jednání s výstrahou použití zbraně, dále musí policista dbát nutné opatrnosti, aby neohrozil život jiné osoby.⁸²

Když se budeme zabývat touto otázkou z pohledu osob, které nemají úřední postavení, jako je např. policista, justiční strážce či vězeňská služba, je nutné zmínit, že použití zbraně, ať už střelné či nikoliv, lze pouze v nutné obraně a v krajní nouzi.

Ustanovení §29 o nutné obraně však nehovoří konkrétně o použití zbraně. Hovoří jen o odvracení přímo hrozícího či trvajícího útoku a o tom, že nejde o nutnou obranu, jestliže

⁸¹ náleží ÚS sp. zn. II. ÚS 317/01 ze dne 1.10.2002 dostupný z: <http://kraken.slv.cz/II.US317/01>

⁸²Předpis č. 273/2008 Sb. Zákon o Policii ČR. In: 2008. 2008, 91. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>

byla zcela zjevně nepřiměřená útoku. Na jakékoliv použití zbraně při odvrácení útoku v rámci nutné obrany je nutné aplikovat zásady oprávněnosti nutné obrany.⁸³

Bránící se člověk může použít prostředek, který má právě v daný moment po ruce, protože nemá možnost výběru jako útočník připravující se na útok. Z toho vyplývá, že může použít i zbraň, ve smyslu §118 „...*cokoli, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším.*“

Zbraní může být např. láhev, poštvaný pes, automobil apod. Obrana se zbraní může být oprávněná i v případě, kdy je útočník neozbrojený a jiný způsob ochrany by zřejmě nepostačil k odvrácení takového útoku.⁸⁴

Příklad: Obránce je napaden mladším a fyzicky zdatnějším útočníkem, který je znám svou agresivitou. Obránce se z těchto důvodů domnívá, že použití jiného prostředku by nemělo účinek. Útočník nebude dbát na slovní výzvu ani na varovný výstřel, v tomto momentě obránce vystřelí na útočníka, kterého zraní. Vzhledem ke skutečnosti, že útočník nedbal pokynů k zanechání útoku, a pokračoval v něm, obránce v daný okamžik neměl jinou možnost, než vystřelit.

V tomto případě měl riziko a následky činu nést útočník a ne obránce. Obránce by proto neměl být penalizován.

Z judikatury by asi nejlépe přiblížil situaci použití zbraně proti neozbrojenému útočnickovy tento judikát:

Rozhodnutí NS ČR sp. zn. 7 Tdo 272/2006

[judikát nemá právní větu]

Skutkový stav: Obviněný P. K. byl obviněn ze spáchání trestného činu ublížení na zdraví, kterého se měl dopustit jako hlídač objektu prodejny A. B., s. r. o., ve snaze vykázat poškozeného S. G. od vrat objektu, který střežil. Nejprve poškozeného vyzval slovně k odchodu. Na toto ale poškozený S. G. reagoval tak, že se otočil a rychle se přibližoval k obviněnému, který použil varovného výstřelu ze své legálně držené pistole, v průběhu další potyčky se na obviněného S. G. sápal tak, že obviněný se bránil nataženou levou rukou, kdy v pravé držel odjištěnou zbraň, ze které najednou vyšel výstřel a ten zasáhl poškozeného S. G. do dolní končeny. Poškozený utrpěl průstřel horní části pravého stehna s tříštivou zlomeninou. Toto poranění má charakter těžké újmy na zdraví, kvůli poškození důležitého orgánu i dlouhou dobu léčení. Poškozený byl po dlouhou dobu léčby omezen v obvyklém způsobu života.

⁸³FICO, Robert. *Nutná obrana*. Vyd. 1. [S.l.: s.n.], 2001, 124 p. ISBN 809683293x.

⁸⁴ Tamtéž

NS svým rozhodnutím zrušil na základě dovolání obviněného rozsudek soudu prvního stupně a usnesení odvolacího soudu. V odůvodnění se obviněný odkazoval na jednání v nutné obraně, a tudíž nespáchal trestný čin. Soudy nižších stupňů tuto možnost zkoumaly, ale nepřijaly jí. S těmito rozhodnutími NS nesouhlasil.

Soudy nižších stupňů opodstatněně nepokládaly jednání poškozeného za útok proti majetku výše zmíněné společnosti, avšak správně toto jednání považovali za přímo hrozící útok proti osobě obviněného

Použití zbraně ať už v jakékoliv podobě proti neozbrojenému útočníkovi bude vždy velmi citlivé téma. Vyhodnocování činů v těchto situacích bude záležet na kvalitě práce orgánů činných v trestním řízení. Nicméně soudy odmítly jednání obviněného považovat za nutnou obranu s odkazem na to, že součástí jeho profesionality jako hlídače měla být schopnost zvládnout situaci i bez použití zbraně. Tento požadavek je důvodný, ale neznamená, že jednání těchto osob, je-li posuzováno z hlediska ustanovení §13 trestního zákona, o nutné obraně, dnes §29, podléhá nějakým zvláštním předpisům či jiným pravidlům, než která vyplývají z citovaného ustanovení (srov. §39 odst. 1. písm. a) zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky dnes §56 odst. 1 písm. a) zákona č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky.)

Též je nutno připomenou, že podmínkou nutné obrany není její subsidiarita, jako je tomu u krajní nouze ve smyslu §28 trestního zákona., což znamená, že obránce nemusí hledat jiný způsob odvracení útoku.

Soudy hodnotily situaci příliš přísně ve vztahu k obviněnému, kterého uznaly, jako odpovědného za výsledek konfliktu který vyvolal poškozený. V průběhu konfliktu byl obviněný v pozici obránce a poškozený v pozici útočníka. NS zastává názor, že riziko za výsledek konfliktu, který je konfliktem útočníka a obránce, musí primárně nést útočník.

NS dospěl k závěru, že ze strany obviněného šlo o nutnou obranu podle §13 trestního zákona, dnes §29., a že skutek nebyl trestným činem. NS z podnětu dovolání, zrušil rozhodnutí obou soudů, včetně dalších navazujících rozhodnutí, která tím ztratila podklad, a sám ve věci rozhodl tak, že obviněného podle §226 písm. b) trestního řádu zprostil obžaloby.

Otázka použití zbraně při nutné obraně, je a vždy bude velmi složitá. Ve výše uvedeném judikátu můžeme vidět, že až tehdy NS rozhodl o nutné obraně, kdy nižší soudy tuto zamítly. V této oblasti, vždy záleží na případě a důkladném prošetření všech skutečností.

Nemělo by se stávat, že obránce nakonec bude potrestán za to, že se bránil obranou, která nebyla zcela zjevně nepřiměřená, byť se tak na první pohled může zdát.⁸⁵

5.3.3 Nutná obrana v kontextu automatických obranných zařízení

Důvodem sepsání této části, zabývající se problematikou automatických obranných zařízení, je to, že se tyto zařízení objevují častěji, než v předchozích letech.

Automatickým obranným zařízením se myslí, zařízení, které je preventivně a předem instalované, jehož účelem je odrazení budoucího útoku na určitém místě bez součinnosti člověka coby obránce. Těmito zařízeními jsou např. samostříly, výbušná zařízení, nástražné systémy, ploty s elektrickým napětím, ostnatý drát a mnoho dalších. Pod tento pojem spadá i vycvičené zvíře, aby působilo jen v případě protiprávního útoku. Bohužel je toto víceméně nemožné, a není-li tu taková záruka, nejedná se o nutnou obranu. V případě, že zařízení mělo podle záměrů instalujícího fungovat jen proti protiprávnímu útoku a fungovalo i mimo něj, (např. elektrický proud na klíče u dveří zranil poštovního doručovatele), je instalující podle okolností případu odpovědný za tento nedbalostní delikt.⁸⁶

Automatická obranná zařízení se při bližším zkoumání této problematiky, dají rozdělit do několika skupin. První skupinou jsou aktivní obranná zařízení. Do této skupiny spadají prostředky, jako jsou např. výbušné systémy, samostříly a jiná střelná zařízení, různé pasti apod. Problematika těchto zařízení je velice vážná, jelikož následek konkrétního budoucího útoku může být i v případě jeho nízké intenzity devastující a může způsobit velmi vážná poranění, ne-li smrt. Další skupinou jsou pasivní obranná zařízení. Ty jsou jedny z nejběžnějších vůbec. Patří sem např. ostnatý drát, plot pod elektrickým proudem, střepy a mnoho dalších. Jejich montáž či instalace je nejméně závažná, protože toto zařízení vyžaduje aktivní činnost útočníka, v porovnání s aktivními, kde stačí nahodilá situace, při které nemusí být poškozený útočník, ale jen kolemjdoucí, dítě apod. Další skupinou, a asi nejrozšířenější, jsou hlídací zvířata. Do této skupiny patří zejména vycvičení psi. Mohou to být ale i jiná zvířata, jako jsou hadi, pštrosi a mnohá další. Zde je nutné náležitě označit prostor, ve kterém se zvíře pohybuje, který hlídá. Toto označení, pokud je dostatečné, vylučuje náhodné vniknutí do střeženého objektu dítětem či osobou s nedostatečnou přičetností.⁸⁷

⁸⁵Rozhodnutí NS ČR sp. zn. 7 Tdo 272/2006 dostupný z <http://kraken.slv.cz/7Tdo272/2006>

⁸⁶FENYK, Ed. *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 80-869-2025-9. též

⁸⁷VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů : informace z judikatury : k 1.8.2011*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2011, 1367 s. ISBN 978-80-7263-677-8. též. D. CÍSAŘOVÁ, D.J. *Trestní právo hmotné - obecná část*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993.

Na základě výše uvedených faktů zastávám názor, že automatické obranná zařízení jsou pouze další formou ochrany svých práv garantovaných právními předpisy a Listinou základních práv a svobod. Nicméně aktivní obranná zařízení jsou svou povahou velmi nebezpečná, a jejich použití by mělo být značně omezené. Tato obrana není podle mého názoru přípustná z pohledu §29 trestního zákona, a to zejména z toho důvodu, že její funkce mohou ohrozit i člověka vstupujícího do hlídaného objektu oprávněně - stroj svou funkci nemůže změnit podle povahy útoku a není zde přímo hrozící útok, ale útok budoucí. V případě excesu při použití automatických obranných systémů by mělo jít o delikt z nedbalosti nikoli o úmyslný trestný čin.

5.4 Nutná obrana v angloamerickém typu právní kultury

V předešlé kapitole, pojednávající o krajní nouzi v angloamerickém právním systému, jsme si vymezili pojmy „*defences*“. Podle výše citovaného rozdělení můžeme říci, že nutná obrana spadá do tzv. „*priváte defence*“, tedy do kategorie, kde se obrana týká spíše osobních zájmů člověka, než je tomu u „*public defence*“, kde se jedná spíše o prospěch pro celou společnost. Tím je význačná zejména krajní nouze.

Nutná obrana, též „*self-defence*“, se v úpravě zákonů v anglicky mluvících zemích pojmově mění, nikoli však významově. V anglickém zákoníku spadá nutná obrana do sekce „*justifiable use of force*“, což znamená oprávněné použití síly. Jinde je to např. „*reasonable use of force*“, což je v překladu „*odůvodněné či přiměřené použití síly*“.

5.4.1 Nutná obrana v anglickém právu

Principy nutné obrany a s tím související prevence trestných činů vychází z mnoha různých zdrojů. Obrana osoby se řídí podle „*common law*“, zatímco obrana majetku je upravena v „*Criminal Damage Act 1971*“. Zadržení osoby a prevence kriminality je pak upravena v „*Criminal Law Act 1967*“.⁸⁸

Nutná obrana v anglickém právu vychází z velké části ze soudních precedentů. Obecně jde říci, že člověk jednající v dobré víře a bránící sám sebe, svojí rodinu i majetek nebo jedná jednající v prevenci kriminality, anebo zadrží pachatele trestné činnosti, není souzen za takové jednání. Při takovém jednání musí být splněny i základní podmínky, aby toto jednání bylo oprávněné. Podle CPS-ACPO „*The Crown Prosecution Service, Association*

ISBN 9788070673034. a DOLENSKÝ, A., NOVOTNÝ, F. Nutná obrana a automatická zařízení in *Magazín security*, 1995. 3, s. 14

⁸⁸*Self-Defence and the Prevention of Crime* [online]. England: Business Information Systems Directorate Crown Prosecution Service, 2014 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/self_defence/

of *Chief Police Officers*“ je pro veřejnost stanoveno, že obránce jednající čestně, instinktivně a v zápalu boje, nebude stíhán pro trestný čin. Jeho jednání je považováno za legální a v sebeobraně. CPS-ACPO vydali prospekt – *Householders and the Use of Force Against Intruders*, ke kterému by se žalobci měli připojit. Při zkoumání případů, týkajících se tvrzení nutné obrany nebo opatření týkajících se prevence kriminality a ochrany majetku, by měli prokurátoři umět nastolit rovnováhu. To zejména v případech veřejného zájmu na prosazování zodpovědného přispění ze strany občanů na zachování práva a pořádku a v odrazování samozvaných ochránců v používání násilí obecně. Toto posuzování je často velmi citlivé a je obzvláště důležité, když údajná oběť trestného činu byl sám/byla sama účastníkem trestné činnosti v příslušné době. Příkladem může být lupič, který tvrdí, že byl napaden nájemcem budovy. V momentě, kdy je jednání argumentováno sebeobranou, měly by se použít testy uvedené v „*Code for Crown Prosecutors*“, což je zákon o královských prokurátorech.

V tomto případě se zkoumá, zda bylo použití síly nezbytné okolnostem, zda vůbec byla potřeba síly a zda bylo její použití přiměřené.

Nutná obrana by měla být přiměřená okolnostem útoku. Podle vlády UK je přiměřená síla charakterizována takto: „Osoba může použít takovou sílu, která je přiměřená okolnostem pro účely: sebeobrany, obrany jiného, obrany majetku, prevenci kriminality a pro zákonné zatčení.“⁸⁹

Příkladem může být případ (*R v Williams (G) CrApp R 276*). V tomto byl obviněný svědkem útoku muže na mladíka. Vrhel se na podporu mladíka a udeřil útočníka. Ve skutečnosti mladík právě spáchal přepadení a muž ho povalil na zem, aby neutekl. Obviněný byl usvědčen z ABH pod s. 47 útoku proti osobě Act 1861. V tomto případě bylo povoleno odvolání. V odůvodnění rozhodnutí k tomuto případu se píše: „*pokud obžalovaný věřil, že je páčán trestný čin a že použití síly bylo nezbytné na ochranu sama sebe, či k zabránění trestného činu, pak trestní stíhání není prokázáno v tomto případě. Porota by v tomto případě měla posuzovat protiprávnost jednání, jestli žalovaný jednal pod chybnými fakty, a jestli chyba byla rozumná nebo ne.*“ (*R v Williams (G) CrApp R 276*)⁹⁰

Je možné, že žalovaný se mohl mylně domnívat, že je sám ohrožen jinou osobou. Na základě výše nastíněného případu *R v. Williams (Gladstone) 1984 78 CR APP R 276* a případu *Beckford v R 1988 AC 130* popsaného níže by měl být takový člověk souzen podle

⁸⁹ Tamtéž

⁹⁰*R v Williams (G) CrApp R 276* [online]. 1984, 2015 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: www.lawteacher.net/cases/criminal-law/self-defence.php

faktů, jak jim upřímně věřil, a proto bylo povoleno užití určitého stupně síly, která byla přiměřená v kontextu událostí, které obviněný vnímal, že se dějí.

V případě Beckford v R (1988) byl žalovaný policista, který zastřelil podezřelého. Bylo řečeno, že podezřelý je ozbrojen a je nebezpečný, z toho důvodu se policista obával o svůj vlastní život. Stíhání policisty započalo na základě toho, že oběť byla neozbrojená a nepředstavovala pro ozbrojeného žádnou hrozbu. Soudce zastával názor, že přesvědčení žalovaného v potřebě střílet v sebeobraně musela být upřímné a opodstatněné. V zamítnutí tohoto názoru porota schválila přístup Williama Lorda Griffitha, ten poznamenal, že porota by měla mít následující postup: „Jestli je žalobní důvod sebeobrana či obrana jiného a žalovaný jednal v chybném přesvědčení, posuzuje se chyba, zda byla na objektivní pohled opodstatněná, či nikoli. Žalovaný měl proto obhajobu sebeobranu, protože zabíjení není protiprávní v okolnostech, jak je vnímal a použil přiměřenou opodstatněnou sílu se bránit.“⁹¹

Nutná obrana v Anglii je upravena např. v „*Criminal law, Legislating the criminal code*.“ V této legislativní úpravě pojednávající o trestných činech proti osobám jsou upraveny i základní principy užití obrany. Nutná obrana může být použita podle odstavce 38.6 a 27(1) v Criminal law Bill v případech:

- při ochraně sebe sama, nebo jiného před zraněním, útokem nebo zadržením způsobeném trestným činem
- chce-li chránit sám sebe nebo jiné před přestupky na osobu
- při ochraně majetku před destrukcí a poškozením způsobeném trestným činem nebo přestupkem nebo protiprávním jednáním
- při ochraně majetku, patřícímu jiné osobě, před poškozením a destrukcí způsobeném trestným činem, přestupkem nebo protiprávním jednáním
- při preventivní zásahu proti trestné činnosti a porušení míru

Doslova se zde píše, že použití síly občanem, ve výše zmíněných okolnostech, a to pouze v případě oprávněných okolností, kterým věří, že nastaly, není považováno za útok.

Nejedná se o nutnou obranu v případě, že „obránce“ jednal s motivem pomsty, nebo v duchu neformálního trestu za staré „nevyřízené účty“. V těchto případech neexistuje žádná možnost užití jednání v nutné obraně.⁹²

⁹¹Beckford v R 1988 AC 130 [online]. 1988, 2015 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z:<http://www.lawteacher.net/cases/criminal-law/self-defence.php>

⁹² Článek (36.4 a následující) *Criminal law: legislating the criminal code : offences against the person and general principles*. London: HMSO, [1993], vi, 144 p. LawCom. (Series), no. 218. ISBN 01-012-3702-2.

V článku 27 o použití síly se ve třetím oddílu uvádí, že osoba páchající trestný čin může být zproštěna viny v případech kdy:

- je osoba mladší deseti let,
- jednala pod nátlakem nebo v okolnostech hrozby,
- její čin nebyl dobrovolný,
- byla pod vlivem návykové látky,
- byl šílená tak, že není za akt odpovědná.

I v těchto případech je ale možno zasáhnout proti porušení práva a míru. Lze opět použít sílu nutnou k odvrácení útoku,(ne) podle okolností, kterým obránce věří, že nastaly.⁹³

Dále je možné užití síly proti strážníkovi, nebo osobě pomáhající strážníkovi, když jejich jednání je v rozporu s vykonávanou službou. Obránce může použít sílu, která je okamžitě nezbytná, aby zabránil zranění sebe a jiných. Toto se ale nevztahuje na osobu, která se chce bránit zatčení.

Další část pojednává o použití síly při zákonném zatčení. To může provést kdokoli, kdo věří, že vzhledem k okolnostem je zadržení nezbytné. Toto jednání není považováno za trestný čin.⁹⁴

5.4.2 Nutná obrana ve Skotsku

Nutná obrana ve Skotsku je podobná jako v Anglii nicméně její úpravu nalezneme trestním zákoníku Skotska v článku 23 „*Self-defence*“.

„Self defence

A person is not guilty of an offence against an aggressor, or any property of the aggressor, if the person acts in self defence“

V překladu to znamená: „*Osoba není vina z trestného činu proti agresorovi (útočníkovi) ani proti majetku agresora, pokud jedná v sebeobraně.*“

Jednání v nutné obraně musí být nezbytné a odůvodněné. Důvody, ve kterých je možno použít nutnou obranu, jsou:

- obrana sebe sama či jiného proti nezákonnému použití síly a nezákonné osobní újmě ze strany agresora,

⁹³*Criminal law: legislating the criminal code : offences against the person and general principles.* London: HMSO, [1993], vi, 144 p. LawCom. (Series), no. 218. ISBN 01-012-3702-2.

⁹⁴*Criminal law: legislating the criminal code : offences against the person and general principles.* London: HMSO, [1993], vi, 144 p. LawCom. (Series), no. 218. ISBN 01-012-3702-2., též COMMISSION, The Law. *Legislating the Criminal Code corruption: item 11 of the Sixth Programme of Law Reform: Criminal Law.* London: H.M.S.O, 1998. ISBN 0102882983.

- zabránění nezákonného zadržení osoby, či jiné osoby agresorem,
- k ochraně vlastního majetku, či majetku jiného, před krádeží, poškozením či zničením agresorem
- k zabránění či ukončení nezákonného vniknutí či přítomnosti agresora na majetek, který osoba, či jiná osoba, vlastní,

Veškeré úkony, které by mohly zabít člověka, nejsou považovány za odůvodněné, s výjimkou případů, kde jsou přímo nezbytné pro účel záchrany života, nebo chránit sebe sama či jiného, před vážným zraněním. Vše odůvodněné ochranou oprávněného orgánu, sebeobranou či nutností, není protiprávní. Dále osobní přítomnost na majetku je považována za zákonnou, bez ohledu na to, zda je tato osoba vlastníkem, nájemcem nebo jinak, pokud tato osoba je v rozhodné době chráněna zákonem.⁹⁵

Nejobvyklejším uplatněním obrany je sebeobrana proti útoku, nicméně toto platí i pro jiné situace. Např. je-li osoba zamčena útočníkem do boudy, je oprávněna vylomit dveře, aby unikla, aniž by se dopustila trestní škody na majetku. Skutečnost, že článek odkazuje na osobu „agresora“, ještě neznamená, že není v určité situaci obrany, kde např. nebezpečí pro osobu pochází z neagresivního jednání nebo z jiného zdroje. V takovém případě by bylo možné postupovat podle článku 24 „*Necessity*“. Např. když horolezec přerízne lano a způsobí smrt svému kolegovi, aby zachránil sebe od stažení ze skály druhým horolezcem. Takové jednání nebude posuzováno jako sebeobrana proti útočníkovi, ale může být odůvodněna obranou z nutnosti. I výše uvedený případ se zamčenou osobou, která vykopne dveře agresorovi boudy, by byl pravděpodobně odůvodněn obranou z nutnosti.⁹⁶

V jednom ze soudních precedentů ze Skotska na základě případu: „*Fenning v HM Advocate [1985] ScotHC HCJAC_2, 1985 SLT 540*“ se můžeme dočíst o hlavní podmínce sebeobranu, která zde byla blíže definována. Jde o stupeň síly, který je možno použít k odvrácení útoku. Konkrétně: „*Stupeň síly, který je přípustný k odražení nevyprovokovaného útoku, ze kterého není úniku a který bude opravňovat k použití nutné obrany, musí být upraven k násilí a kvalitě útoku, který má odpuzovat.*“⁹⁷

Jinými slovy jde říci, že pokud je obrana přiměřena útoku, je považována za oprávněnou. Dále se ve stejném případě objevuje zásada, „*že nesmí existovat žádné kruté*

⁹⁵ AL], Prepared by EricClive ... [et]. *A draft criminal code for Scotland with commentary*. Edinburgh: Stationery Office, 2003. ISBN 01-149-7313-X.

⁹⁶ AL], Prepared by EricClive ... [et]. *A draft criminal code for Scotland with commentary*. Edinburgh: Stationery Office, 2003. ISBN 01-149-7313-X.

⁹⁷ SCOTTISH HIGH COURT OF JUSTICIARY DECISIONS. *Fenning v HM Advocate [1985] ScotHC HCJAC_2 (03 May 1985)* [online]. 1985, 2015 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://www.bailii.org/scot/cases/ScotHC/1985/1985_JC_76.html

násilí na straně obviněného. Pokud jde obviněný dále, než je nezbytné pro jeho ochranu, nejedná se o nutnou obranu.“⁹⁸

V komentáři ke článku o nutné obraně lze nalézt další pravidlo a to: že žena je oprávněná zabít muže, aby zabránila znásilnění, ale už neumožňuje zabít člověka, aby se zabránilo sodomii. Tento výklad nalezneme i v případě *McCluskey v Her Majesty's Advocate*[1959] *ScotHC HCJ_1*, kde je blíže popsán.⁹⁹

5.4.3 Nutná obrana v USA

Institut nutné obrany je v USA velmi rozšířený. V porovnání s jinými zeměmi je asi nejrozvinutější. V „*Model Penal Code*“ je tomuto institutu věnována nemalá část. Jsou zde základní vymezení, každý americký stát má však dále svoji trestně-právní úpravu. Z mého pohledu je tady institut nutné obrany ve velmi liberálním pojetí. V modelovém trestním zákoníku nalezneme nutnou obranu v sekci 3.04 „*Use of force in Self-Protection*“.

V této sekci platí řada základních zásad, kdy a jak může být nutná obrana aplikována. Použití síly je ospravedlnitelné, pokud je účastník přesvědčen, že tato síla je bezprostředně nutná vzhledem k účelu ochrany sebe či někoho jiného před protiprávním použitím síly. Z toho vyplývá, že když je účastník přesvědčen, že jeho jednání je správné, není trestně stíhán. V případě, že je ale jeho přesvědčení mylné a jedná z nedbalosti, pak může být stíhán za nedbalostní trestný čin. Posuzovaná trestní sazba je v tomto případě menší než za úmyslný trestný čin.¹⁰⁰

I tato koncepce má svá omezení, která jsou nevyhnutelná v každém systému. Žalovaný nesmí použít tuto sílu, aby zabránil zatčení, když ví, že je prováděno mírovým úředníkem, jako je např. policista, i když je zatčení protiprávní. Osoba dále nesmí použít sílu proti vlastníkovu nebo nájemci majetku nebo člověku jednajícímu jeho jménem, který má právo na ochranu vlastnictví, toto ale neplatí např. když je osoba ve výkonu zákonné moci, je to státní úředník.

⁹⁸SCOTTISH HIGH COURT OF JUSTICIARY DECISIONS. *Fenning v HM Advocate* [1985] *ScotHC HCJAC_2* (03 May 1985) [online]. 1985, 2015 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://www.bailii.org/scot/cases/ScotHC/1985/1985_JC_76.html

⁹⁹AL], Prepared by Eric Clive ... [et]. *A draft criminal code for Scotland with commentary*. Edinburgh: Stationery Office, 2003. ISBN 01-149-7313-X. též. SCOTTISH HIGH COURT OF JUSTICIARY DECISIONS. *McCluskey v Her Majesty's Advocate* [1959] *ScotHC HCJ_1* (24 February 1959) [online]. 1959, 2015 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://www.bailii.org/scot/cases/ScotHC/1959/1959_JC_39.html

¹⁰⁰MODEL PENAL CODE OFFICIAL DRAFT AND EXPLANATORY NOTES [online]. PHILADELPHIA, PA.: America Law Institut, 1962, 2015 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://heinonline.org>

Použití síly dále není ospravedlnitelné, pokud se žalovaný domnívá, že použití síly je nezbytné k ochraně sebe nebo jiného před usmrcením, před vážným zraněním, únosem nebo znásilněním, jestliže:

- žalovaný s cílem způsobit smrt či vážné ublížení na zdraví, útok na sebe vyprovokoval,
- dále, když žalovaný ví, že k odvrácení útoku postačí ústup, vzdání se zdržení se věci, kterou si útočník nárokuje,
- žalovaný ale není povinen ustoupit ze svého domu, či z místa výkonu práce.

Nutná obrana se podle zákona dá použít i na ochranu majetku, toto je upraveno v téže dokumentu v sekci 3.06. V tomto případě je jednání osoby ospravedlnitelné, když je podle jejího mínění použití síly nezbytné k zabránění neoprávněného vstupu, nebo jiného přestoupení na pozemek, zabránění krádeže movitého, hmotného majetku. Osoba může zasáhnout i v případě, že se jedná o majetek jiné osoby. Toto ale neplatí, když osoba ztrácí právo na majetek soudním rozhodnutím. Na ochranu majetku jsou povolena i automatická obranná zařízení, platí zde podobné zásady jako v České republice, zejména to, že když je toto zařízení nainstalováno, je nutno pozemek, který chrání, řádně označit. Jedná se o zařízení k ochraně určené, jde např. o vystřelovací hřeby z prahu před vchodem, elektrický ohradník apod.¹⁰¹

Jak jsem již výše citoval, každý stát v Americe má svojí trestně-právní úpravu, je tedy nutné si institut nutné obrany přiblížit na konkrétním pojetí státu.

5.4.3.1 Nutná obrana v Kalifornii

Nutná obrana je v tomto státě charakterizována takto: „*osoba není shledána vinnou z násilného trestného činu, kterého se dopustila, aby zachránila sebe, pokud její chování bylo za daných okolností přiměřené*“.¹⁰²

Sebeobrana zde může být právně chráněna i v případě vraždy, napadení smrtící zbraní, ublížení státnímu úředníkovi, apod.

Pro pochopení tohoto institutu uvádí zdroje řadu příkladů, jeden z nich vysvětluje právě použití síly a zabití útočníka. „*Muž šel domu z práce, přepadl ho lupič a vytáhl na něj nůž, s požadavkem na odevzdání peněženky, přepadený vytáhl svou legálně drženou zbraň, kterou nosil vždy u sebe a útočníka zastřelil.*“

¹⁰¹MODEL PENAL CODE OFFICIAL DRAFT AND EXPLANATORY NOTES [online]. PHILADELPHIA, PA.: America Law Institut, 1962, 2015 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://heinonline.org>

¹⁰²Self-defence as a Legal Defence under California Criminal Law [online]. Kalifornie, 2015 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: www.shouselaw.com/self-defence.html

Žalovaný musí splnit tři kritéria nutné obrany, aby jeho jednání mohlo být za nutnou obranu považováno. Prvním kritériem je to, že žalovaný se důvodně domnívá, že je v přímo hrozícím nebezpečí zabití, vážného zranění nebo nezákonného dotknutí. Dalším pravidlem je to, že se žalovaný musí domnívat, že použití síly je nutné k zabránění nebezpečí. Posledním pravidlem je, že musí být použita jen taková síla, která je nutná k zabránění nebezpečí.

V kalifornském právu jsou vymezeny případy, při kterých může člověk legálně zabít útočnicka. Jde o případy, kdy hrozí od útočnicka zavraždění, těžké ublížení na zdraví, znásilnění, zmrzačení či krádež. Osoba je však povinna bránit se ne-smrtící silou proti méně extrémní hrozbě.

Příkladem může být: „*Slečna šla po parkovišti a muž jí napadl a začal hladit po prsou. Toto by bylo považováno za trestný čin sexuálního obtěžování, slečna nemá důvod věřit, že jí chce muž znásilnit nebo jí jinak ublížit. Slečna by pravděpodobně nemohla použít jako sebeobranu střelbu z pistole, čímž by muže zabila, protože sexuální obtěžování není násilný a brutální zločin. Mohla by jako sebeobranu použít prvky z bojového umění, aby útoku zabránila.*“¹⁰³

V článku 505. trestního zákona je uvedeno: „Žalovaný není vinný z vraždy, těžkého ublížení na zdraví (...) když se domníval, že on, nebo někdo jiný je v bezprostředním nebezpečí zabití, nebo těžkého ublížení na zdraví, znásilnění, zmrzačení nebo okradení. Žalovaný věří, že použití smrtící síly bylo nezbytné k odvrácení nebezpečí.“

Dále není podle článku 506. vinný ten, kdo odvrací takové nebezpečí při ochraně majetku, do něhož vstoupil pachatel s úmyslem spáchat násilný trestný čin. Zde opět platí pravidla, že žalovaný věří, že použití smrtící síly bylo nezbytné a útok byl bezprostřední.

Zabití dále ospravedlňuje článek 507., podle něhož není vinný ten, kdo jednal z pozice policisty nebo na jeho příkaz.

Podle následujícího článku není vinen ten, kdo zabije člověka při nezákonném zatčení s cílem spáchaní násilného trestného činu.

V následujícím článku je uvedeno i to, že je možno zabít osobu, aby byl zachován mír.¹⁰⁴

Toto je velmi rozšířená koncepce nutné obrany, jež dává společnosti velmi široké mantinely pro svou ochranu.

¹⁰³ Tamtéž

¹⁰⁴ *Judicial Council of California criminal jury instructions: CALCRIM*. Newark, NJ: LexisNexis Matthew Bender, c2005-, v. ISBN 1557-1378.

6 Komparace českého pojetí institutu krajní nouze a nutné obrany vzhledem k angloamerickému

Na základě výše uvedených a dostupných informací následuje komparace těchto právních systémů a pojetí institutů okolností vylučující protiprávnost. Je velmi složité srovnávat dvě odlišné právní kultury a dvě odlišné společnosti. Každá právní koncepce má svá pro i proti.

Koncepce českého trestního práva se opírá o dlouholetou historii a nemálo se na ní podílela společná historie komunistické éry. České trestní právo prodělalo řadu změn (viz. výše) a stále se mění. Okolnosti vylučující protiprávnost jsou zde podle mého názoru upraveny srozumitelně, nicméně však nedostatečně, pokud se budeme bavit okrajní nouzi a nutné obraně. Ve srovnání s jinými zeměmi si myslím, že by měla být koncepce okolností vylučujících protiprávnost pro společnost rozšířenější, alespoň co se možnosti použití týká. Angloamerické pojetí práva je též založeno na dlouholeté historii a zkušenosti předků při rozhodování u soudů. Pojetí okolností vylučující protiprávnost je zde značně rozšířené a je velmi liberálně založené.

Při pohledu na krajní nouzi si myslím, že v České republice je tato úprava dostatečná, její zákonná definice je dostačující ve srovnání s angloamerickou, kde podle mě naopak chybí úprava pro osoby „jež mají nebezpečí snášet“. Úprava krajní nouze je v Anglii, Skotsku i v USA ve srovnání s českou velmi podobná. Liší se zde víceméně jen v pojmech, např. následek se v závislosti na státu nahrazuje pojmem zlo neboli „evil“, v Čechách má být tedy následek menší než následek hrozící, v anglickém pojetí musí být v krajní nouzi vybráno menší zlo, než zlo hrozící.

V Kalifornii má krajní nouze více požadavků, krom toho, že žalovaný musí věřit, být přesvědčen, že nešlo jednání zabránit jinak, musí být splněn požadavek, že „rozumný člověk by situaci vyhodnotil stejně“. Toto mi přijde velmi rozporuplné, protože jednající jednal na základě situace, jež v něm vyvolala určité stresové pocity, a na základě jemu dostupných informací se poté zachoval. Podle mě proto nelze toto jednání přirovnávat k jinému člověku, jelikož každá situace v každém člověku vyvolá jinou odezvu. V případě rozhodování poroty, kde je lidí více, tak na konkrétní situaci bude nahlížet každý trochu rozdílně. Zde by mohlo podle mého názoru dojít k omylu v rozhodnutí v případě, že důkazní prostředky obviněného nebudou zcela dostačující.

Z tohoto pohledu si myslím, že by v českém právu tato podmínka být do budoucna neměla. Podle mého názoru stačí dodržet zásadu, že způsobená škoda je menší než škoda hrozící. To by mělo být pro posuzování hlavním kritériem.

Institut nutné obrany už tak jednotně upraven není, v každém státě je trestně-právní úprava jiná, nicméně základ je stejný. Nutná obrana směřuje proti trvajícím nebo přímo hrozícím útoku. V Čechách je trestně-právní úprava dostačující, co se týká útoku např. na zdraví a život. V jiných zemích je přímo v trestním zákoníku zakotvena i obrana majetku. Toto je podle mého názoru docela závažný nedostatek, protože k útoku nemusí dojít jen na ulici.

Chystaná novela nutné obrany, jež byla bohužel zamítnuta, měla tento problém vyřešit. V návrhu této novelizace se měl objevit další odstavec k nutné obraně a to odst. 3 ve znění: *„O nutnou obranu se jedná, je-li obrana vedena vůči osobě, která neoprávněně vnikla do cizího obydlí za použití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí nebo překoná-li překážku, jejímž účelem je zabránit vniknutí, pokud takové jednání může vyvolat u obránce oprávněnou obavu z ohrožení života či zdraví jeho nebo jiné přítomné osoby.“¹⁰⁵*

I když je majetek a právo ho vlastnit pod ochranou Listiny základních práv a svobod a měl by být podle mého názoru ošetřen v §29 o nutné obraně. Obránce má právo bránit sebe i jiného, ale má právo bránit i svůj legálně držený majetek. V tomto případě by měl veškerá rizika vyplývající z činu nést útočník. Útočník ví, že tímto svým jednáním porušuje zákon, tudíž ví i to, že se může setkat s odporem ze strany obránce sloužícímu k odvrácení tohoto nezákonného jednání. To, že např. útočník přecení své síly a obránce hrozbu eliminuje, je podle mého názoru problém jen a jen útočníka.

V angloamerickém právním systému zákonodárce na tuto problematiku myslel. Toto je zmíněno v trestních zákonících států. Výše citovaný Kalifornský zákoník v článku 505. uvádí, že obránce není vinen z vraždy, pokud tak učinil v sebeobraně a důvodně se obával o svůj život, zdraví, a majetek. V následujícím článku, tedy 506., je přímo uvedeno, že obránce není vinen z vraždy, pokud odvrací nebezpečí, kdy pachatel vstoupil do obydlí s úmyslem spáchat trestný čin. Jinými slovy, obránce může při ochraně majetku, nebo ochraně sebe sama v obydlí, použít i smrtící síly, jež odvrací útok. Tuto smrtící sílu může použít samozřejmě i při ochraně jiného. Např. když se útočník vloupe do obydlí a chce zabít, zmrzačit, způsobit těžkou újmu na zdraví či okrást obránce, ten ho může za tento čin beztrestně zastřelit.

¹⁰⁵ *Podnět k novelizaci zákona č. 40/2009 Sb., § 29 - doplnění odst. 3* [online]. 2015 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/muj-dum-muj-hrad>

Na tomto je možné vidět dva různé pohledy na tuto problematiku. Osobně se přikláním k úpravě angloamerického právního systému. Osoba by podle mého názoru měla být schopna bránit beztrestně i svůj majetek. V případě, že se útočník vloupe do cizího obydlí, ať už s jakýmkoliv úmyslem, měl by za tento čin nést následky. Obránce se může důvodně domnívat, že mu jde o život, a podle toho by se měl zachovat.

Z tohoto důvodu si myslím, že výše citovaný návrh zákona na úpravu nutné obrany, by se měl v budoucnu znovu projednat, protože tento návrh článku je podle mého názoru jediným chybějícím článkem nutné obrany.

7 Závěr

Instituty nutné obrany a krajní nouze, ale i jiné okolnosti vylučující protiprávnost, jsou podle mého názoru nezbytnou součástí práva. Všichni si přejeme, aby kriminální činnost klesala a ve společnosti panoval pořádek. Orgány činné v trestních řízeních, a orgány státní ochrany nejsou a ani nemohou být všude přítomné. Jejich činnost v případech nouze by měla nahrazovat společnost. Nicméně toto je jen právo občana, nikoli jeho povinnost.

V případě, že bude občan řádně srozuměn s těmito možnostmi, je pravděpodobné, že se podle svého nejlepšího vědomí a svědomí zachová. Když bude občan za jednání v krajní nouzi, či nutné obraně a jiných, perzekuován, byť jen omylem, povede to k tomu, že se společnost bude bát jednat. Toto může vést k nárůstu trestné činnosti.

Je velmi důležité, aby občané pomáhali druhým, či aby se uměli bránit proti pachateli. V opačném případě nabudou pachatelé pocit jistoty a převahy, protože se jim jejich jednání vyplatí.

Cílem mojí práce bylo zpracovat ucelený pohled na problematiku krajní nouze a nutné obrany, se zaměřením na historický vývoj na našem území, s komparací těchto institutů s vyspělými právními systémy. Pro komparaci jsem si zvolil angloamerický právní systém v zastoupení států Kalifornie, Skotska a Anglie.

V první kapitole jsme si nastínili vývoj trestně-právní úpravy těchto institutů. Historický exkurz slouží k pochopení této problematiky v historickém kontextu, kdy každá doba přináší nové poznatky a v návaznosti na ně, a na kriminalitu, která se v době též mění a vyvíjí, přináší potřebné novější úpravy.

V následujících kapitolách jsem poskytl ucelený pohled krajní nouze a nutné obrany z pohledu českého práva a z pohledu angloamerického práva. V těchto kapitolách jsou definovány meze použití krajní nouze a nutné obrany, nachází se zde jejich vysvětlení a vysvětlení pojmů s těmito související. Jsou zde definovány excesy a neoprávněné použití těchto institutů. Např. extenzivní exces nutné obrany může činit v praxi potíže, protože jeho vymezení není zatím jednotně vykládáno. Pro extenzivní exces je velmi důležité řádné přezkoumání důkazních prostředků a musí se řádně určit místní i časový průběh obrany proti útoku.

V dalších kapitolách se vyskytují některé otázky nutné obrany, jež jsou velmi důležité pro celistvé pochopení této problematiky. Jedná se o použití zbraně proti neozbrojenému útočníkovi, nutná obrana proti odvracení útoku na majetek ublížením na zdraví, či nutná obrana v souvislosti s montáží automatických obranných zařízení. Tyto otázky jsou většinou

vázány na dané případy, jež se v minulosti staly, a nálezy Ústavního soudu k nim podaly výklad.

Cílem komparace bylo přiblížit instituty nutné obrany a krajní nouze v porovnání s jinými státy. Je zde velmi dobře vidět, že dva rozdílné právní systémy mají na základě svého vývoje, smýšlení, náboženských tradic a na základě své polohy jiná pojetí těchto institutů. V USA je podle mého názoru použití obrany v krajní nouzi či nutné obraně liberálnější, než u nás. A to zejména, že např. v nutné obraně chybí výše citovaná úprava.

Myslím si, že by každý člověk měl znát podmínky použití nutné obrany a krajní nouze, aby se zbytečně např. neobával zakročení proti pachateli, nebo naopak překročil meze krajní nouze či nutné obrany. Každý se během svého života může dostat do situace, kdy bude muset např. zakročit proti útoku, proto by měl znát meze, které ho v případě řádného dodržení zbavují trestní odpovědnosti. K seznámení s touto problematikou by měla aktivně pomáhat média, která mají na společnost asi největší vliv. Věřím, že tato práce poskytuje ucelený pohled na problematiku okolností vylučující protiprávnost a bude přínosem pro veřejnost a studenty právnických i neprávnických fakult.

8 Seznam použité literatury

1. ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský zákoník 2014: rejstřík: redakční uzávěrka 26. 3. 2012*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, 320 s. ÚZ. ISBN 978-80-7208-920-8.
2. Tamtéž
3. KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 218 s. ISBN 80-210-2198-5.
4. SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1972, 367 s. Systém československého trestního práva. Těž: SOLNAŘ, Vladimír. *Systém českého trestního práva*. Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009, 157, 502, 283 s. ISBN 978-80-254-4033-9
5. *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad*. 8. vyd., (1. opr. vyd.). Praha: Česká biblická společnost, 2001, xiii, 1814 s., 17 s. obr. příl. ISBN 80-85810-29-8
6. Sv. Tomáš Akvinský: Zda je dovoleno někoho zabít při sebeobraně, in: Theologická summa, Bohoslovecké učiliště Řádu dominikánského v Olomouci, 1938, druhá část, díl druhý, str. 534
7. CÍSAŘOVÁ, D., ČÍŽKOVÁ, J. *Aktuální problémy nutné obrany z hlediska nových kodifikací*, AUC Iuridica Praha 1986, str. 19
8. KALLAB J., HERRNIT, V. *Trestní zákony československé, platné v Čechách a v zemi moravskoslezské*, Československý kompas, 3. vydání, Praha 1933
9. KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 218 s. ISBN 80-210-2198-5.
10. Zákon č. 11/1918 Sb. recepční zákon
11. FICO, Robert. *Nutná obrana*. Vyd. 1. [S.l.: s.n.], 2001, 124 p. ISBN 809683293x
12. KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 218 s. ISBN 80-210-2198-5.
13. HRUŠKA, J. Institut nutné obrany ve světle navrhované rekodifikace trestního zákoníku, *Trestní právo*, 2007, 12, s. 13-18
14. KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 218 s. ISBN 80-210-2198-5.
15. Trestní zákon č. 140/1961 Sb. in. *Sbírka zákonů*, Praha, 1961, roč. 1961
16. FICO, Robert. *Nutná obrana*. Vyd. 1. [S.l.: s.n.], 2001, 124 p. ISBN 809683293x
17. Tamtéž

18. *Zákon 86/1950 Sb. – Trestní zákon* [online]. Česká Republika, 1950, 2015 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <http://odboj.jicinsko.cz/zdroje/zakony/08650-3.htm>
19. Česká republika. Sbíрка zákonů: Trestní zákon. In: 2002. 2002, roč. 2002, 146. Dostupné z: <http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb02412&cd=76&typ=r>
20. JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.
21. NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné*. 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2003, 435 s. ISBN 8086395731.
22. JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.
23. HERDOVÁ, Eva. *CO PŘINÁŠÍ NOVÝ TRESTNÍ ZÁKONÍK* [online]. 2009, 2015 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/co-prinasi-novy-trestni-zakonik-55564.html>
24. NOVOTNÝ, Oto a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo hmotné*. 5., jubilejní, zcela přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2007, 3 sv. ISBN 978-80-7357-258-7
25. Tamtéž
26. HENDRYCH, Dušan a Josef FIALA. *Právnický slovník*. 3. podstatně rozš. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 9788074000591.
27. NOVOTNÝ, Oto a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo hmotné*. 5., jubilejní, zcela přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2007, 3 sv. ISBN 978-80-7357-258-7
28. Tamtéž
29. GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo hmotné*. 2., aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2010, 311 s. ISBN 9788073575090.
30. KUBOVÁ, Olga. K některým otázkám krajní nouze (To same questiones of a destitution). *Bulletin advokacie*, Praha: Česká advokátní komora, 1998, vol. 1998, No 10, p. 49-55. ISSN 1210-6348.
31. Tamtéž, srov. KUČHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 218 s. ISBN 80-210-2198-5. či SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1972, 367 s. Systém československého trestního práva

32. KUBOVÁ, Olga. K některým otázkám krajní nouze (To same questiones of a destitution). *Bulletin advokacie*, Praha: Česká advokátní komora, 1998, vol. 1998, No 10, p. 49-55. ISSN 1210-6348.
33. NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné*. 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2003, 435 s. ISBN 8086395731.
34. PROUZA, Daniel. *Trestní zákoník*, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2010, 99 s.
35. NOVOTNÝ, Oto. *Trestní právo hmotné*. 4. přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2003, 435 s. ISBN 8086395731.
36. PROUZA, Daniel. *Trestní zákoník*, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2010, 99 s. též. GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo hmotné*. 2., aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2010, 311 s. ISBN 9788073575090. srov. (č. 10/1980 Sb. rozh. Tr.)
37. NOVOTNÝ, Oto a Tomáš GŘIVNA. *Trestní právo hmotné*. 5., jubilejní, zcela přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2007, 3 sv. ISBN 978-80-7357-258-7 *Trestní zákon č. JELÍNEK, Jiří. Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.
38. *Trestní zákon č. 40/2009 Sb. § 41 písm. g)* též. JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.
39. PROUZA, Daniel. *Trestní zákoník*, 1. vydání, Praha: C.H.Beck, 2010, 100 s.
40. Tdo 66/2007: Usnesení [online]. 2007 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://kraken.slv.cz/6Tdo66/2007>
41. CARD, Richard. *Card, Cross and Jones Criminal law*. 20th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, lviii, 826 s. Online resource centre. ISBN 9780199646425.
42. HERRING, Jonathan. *Criminal law: text, cases, and materials*. 5th ed. New York: Oxford University Press, 2012, lix, 937 p. ISBN 9780199646258
43. CARD, Richard. *Card, Cross and Jones Criminal law*. 20th ed. Oxford: Oxford University Press, 2012, lviii, 826 s. Online resource centre. ISBN 9780199646425.
44. Necessity defense. (n.d.) A Law Dictionary, Adapted to the Constitution and Lawsofthe United States. By John Bouvier.. (1856). Retrieved April 9 2015.[online].

- 2010 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z:<http://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Necessity+defense>
45. *The Defence of Necessity in Criminal Law* [online]. 2010 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: <http://e-lawresources.co.uk/Defence-of-Necessity.php>
46. *The Defence of Necessity in Criminal Law* [online]. 2010 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: <http://e-lawresources.co.uk/Defence-of-Necessity.php>
47. *A DRAFT CRIMINAL CODE FOR SCOTLAND WITH COMMENTARY* [online]. 2003 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: www.scotlawcom.gov.uk
48. Tamtéž
49. *Legal Defence in Trident Protest: DEFENCE OF ANGIE ZELTER ON 22/9/98 ARGYLL & BUTE DISTRICT COURT, VICTORIA HALLS, HELENSBURGH* [online]. 1998 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: www.scotlawcom.gov.uk též <http://www.banthebomb.org/archives/news/980923b.htm>
50. S. SCHWARTZ, Stephen. *Is There a Common Law Necessity Defense in Federal Criminal Law?* [online]. The University of Chicago, 2008, 2015 [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: https://lawreview.uchicago.edu/sites/lawreview.uchicago.edu/files/uploads/75.3/75_3_Schwartz.pdf
51. S. SCHWARTZ, Stephen. *Is There a Common Law Necessity Defense in Federal Criminal Law?* [online]. The University of Chicago, 2008, 2015 [cit. 2015-04-17]. Dostupné z: https://lawreview.uchicago.edu/sites/lawreview.uchicago.edu/files/uploads/75.3/75_3_Schwartz.pdfin. NPC section 3.02(1)
52. *Judicial Council of California criminal jury instructions: CALCRIM*. Newark, NJ: LexisNexis Matthew Bender, c2005-, v. ISBN 1557-1378.
53. *Necessity as a Legal Defence under California Criminal Law* [online]. Kalifornie, 2015 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: www.shouselaw.com/necessity.html
54. D. CÍSAŘOVÁ, D.J. *Trestní právo hmotné - obecná část*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993. ISBN 9788070673034. srov. PAVEL ŠÁMAL, František Púry a Zpracoval Pavel ŠÁMAL. *Trestní zákon: dodatek ke komentáři*. V Praze: C.H. Beck, 2006. ISBN 978-807-1795-476 s. 111 a násl.
55. D. CÍSAŘOVÁ, D.J. *Trestní právo hmotné - obecná část*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993. ISBN 9788070673034.

56. ELIÁŠ, Karel. *Ústava České republiky: Listina základních práv a svobod ; Parlament, ministerstva ; Ombudsman ; Antidiskriminační zákon : podle stavu k ..* 1. vyd. Ostrava: Sagit, [1995?]-., sv. ÚZ. ISBN 978-80-7208-808-9.
57. PAVEL ŠÁMAL, František Púry a Zpracoval Pavel ŠÁMAL. *Trestní zákon: dodatek ke komentáři.* V Praze: C.H. Beck, 2006. ISBN 978-807-1795-476 s. 111 a násl.
58. PAVEL ŠÁMAL, František Púry a Zpracoval Pavel ŠÁMAL. *Trestní zákon: dodatek ke komentáři.* V Praze: C.H. Beck, 2006. ISBN 978-807-1795-476.
59. BALÁŽ, Pavel. *Trestné právo hmotné: všeobecná a osobitná část.* 1. vyd. Bratislava: Veda, 2005, 441 s. Vysokoškolské učebné texty. ISBN 80-224-0876-X.
60. GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo hmotné: všeobecná a osobitná část.* 2., aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2010, 311 s. Vysokoškolské učebné texty. ISBN 978-807-3575-090 též č.47/1980 Sb. rozh. tr.
61. Tamtéž
62. Tamtéž
63. JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif.* 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.
64. DOLENSKÝ, Adolf. *Bulletin advokacie: Nová koncepce nutné obrany (13 tr. zák.).* Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 1994, roč. 1994, č. 1. ISSN 1210-6348
65. SOLNAR, Vladimír. *Systém českého trestního práva.* Vyd. 1. Praha: Novatrix, 2009, 157, 502, 283 s. ISBN 978-80-254-4033-9.
66. FENYK, Ed. *Poceta Dagmar Císařové k 75. narozeninám.* 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 8086920259.
67. DOLENSKÝ, Adolf. *Bulletin advokacie: Nová koncepce nutné obrany (13 tr. zák.).* Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 1994, roč. 1994, č. 1. ISSN 1210-6348
68. Tamtéž srov. Itálie. Italian code of criminal procedure. In: 23. 2011. Dostupné z: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> a *Criminal Code of the Kingdom of Spain* [online]. 1987 [cit. 2015-04-30]. Dostupné z: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

69. DOLENSKÝ, Adolf. *Bulletin advokacie: Nová koncepcie nutné obrany (13 tr. zák.)*. Bulletin advokacie. Praha: Česká advokátní komora v Praze, 1994, roč. 1994, č. 1. ISSN 1210-6348 též
70. FICO, Robert. *Nutná obrana*. Vyd. 1. [S.l.: s.n.], 2001, 124 p. ISBN 809683293x. též KUCHTA, Josef. *Nutná obrana*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, 218 s. ISBN 80-210-2198-5.
71. Tamtéž
72. JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.
73. FICO, Robert. *Nutná obrana*. Vyd. 1. [S.l.: s.n.], 2001, 124 p. ISBN 809683293x.
74. Tamtéž
75. Tamtéž
76. Trestní zákon §41 pís. B) dostupný z JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.
77. Trestní zákon §41 pís. G) dostupný z JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 978-807-5020-499.
78. ELIÁŠ, Karel. *Ústava České republiky: Listina základních práv a svobod ; Parlament, ministerstva ; Ombudsman ; Antidiskriminační zákon : podle stavu k ..* 1. vyd. Ostrava: Sagit, [1995?]-., sv. ÚZ. ISBN 978-80-7208-808-9.
79. ELIÁŠ, Karel. *Ústava České republiky: Listina základních práv a svobod ; Parlament, ministerstva ; Ombudsman ; Antidiskriminační zákon : podle stavu k ..* 1. vyd. Ostrava: Sagit, [1995?]-., sv. ÚZ. ISBN 978-80-7208-808-9.
80. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné*. 7., přeprac. vyd. Praha: WoltersKluwer, 2014, 1040 s. ISBN 978-807-4786-167.
81. nález ÚS sp. zn. II. ÚS 317/01 ze dne 1.10.2002 dostupný z: <http://kraken.slv.cz/II.US317/01>

82. Předpis č. 273/2008 Sb. Zákon o Policii ČR. In: 2008. 2008, 91. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-273>
83. FICO, Robert. *Nutná obrana*. Vyd. 1. [S.l.: s.n.], 2001, 124 p. ISBN 809683293x.
84. Tamtéž
85. Rozhodnutí NS ČR sp. zn. 7 Tdo 272/2006 dostupný z <http://kraken.slv.cz/7Tdo272/2006>
86. FENYK, Ed. *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007. ISBN 80-869-2025-9. též
87. VANTUCH, Pavel. *Trestní zákoník s komentářem: komentář k zákonu č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů : informace z judikatury : k 1.8.2011*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2011, 1367 s. ISBN 978-80-7263-677-8. též. D. CÍSAŘOVÁ, D.J. *Trestní právo hmotné - obecná část*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993. ISBN 9788070673034. a DOLENSKÝ, A., NOVOTNÝ, F. Nutná obrana a automatická zařízení in *Magazín security*, 1995. 3, s. 14
88. *Self-Defence and the Prevention of Crime* [online]. England: Business Information Systems Directorate Crown Prosecution Service, 2014 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: www.cps.gov.uk/legal/s_to_u/self_defence/
89. Tamtéž
90. *R v Williams (G) CrApp R 276* [online]. 1984, 2015 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: www.lawteacher.net/cases/criminal-law/self-defence.php
91. *Beckford v R* 1988 AC 130 [online]. 1988, 2015 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: <http://www.lawteacher.net/cases/criminal-law/self-defence.php>
92. *Criminal law: legislating the criminal code : offences against the person and general principles*. London: HMSO, [1993], vi, 144 p. LawCom. (Series), no. 218. ISBN 01-012-3702-2.
93. *Criminallaw: legislating the criminal code : offences against the person and general principles*. London: HMSO, [1993], vi, 144 p. LawCom. (Series), no. 218. ISBN 01-012-3702-2.
94. *Criminallaw: legislating the criminal code : offences against the person and general principles*. London: HMSO, [1993], vi, 144 p. LawCom. (Series), no. 218. ISBN 01-012-3702-2., též COMMISSION, The Law. *Legislating the Criminal Code corruption: item 11 of the Sixth Programme of Law Reform: Criminal Law*. London: H.M.S.O, 1998. ISBN 0102882983.

95. AL]., Prepared by EricClive ... [et]. *A draft criminal code for Scotland with commentary*. Edinburgh: Stationery Office, 2003. ISBN 01-149-7313-X.
96. Tamtéž
97. SCOTTISH HIGH COURT OF JUSTICIARY DECISIONS. *Fenning v HM Advocate [1985] ScotHC HCJAC_2 (03 May 1985)* [online]. 1985, 2015 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://www.bailii.org/scot/cases/ScotHC/1985/1985_JC_76.html
98. Tamtéž
99. AL]., Prepared by EricClive ... [et]. *A draft criminal code for Scotland with commentary*. Edinburgh: Stationery Office, 2003. ISBN 01-149-7313-X. též. SCOTTISH HIGH COURT OF JUSTICIARY DECISIONS. *McCluskey v Her Majesty's Advocate [1959] ScotHC HCJ_1 (24 February 1959)* [online]. 1959, 2015 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://www.bailii.org/scot/cases/ScotHC/1959/1959_JC_39.html
100. *MODEL PENAL CODE OFFICIAL DRAFT AND EXPLANATORY NOTES* [online]. PHILADELPHIA, PA.: America Law Institut, 1962, 2015 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: <http://heinonline.org>
101. Tamtéž
102. *Self-defence as a Legal Defence under California Criminal Law* [online]. Kalifornie, 2015 [cit. 2015-04-18]. Dostupné z: www.shouselaw.com/self-defence.html
103. Tamtéž
104. *Judicial Council of California criminal jury instructions: CALCRIM*. Newark, NJ: LexisNexis Matthew Bender, c2005-, v. ISBN 1557-1378.
105. *Podnět k novelizaci zákona č. 40/2009 Sb., § 29 - doplnění odst. 3* [online]. 2015 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/muj-dum-muj-hrad>